MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS

RITA JUČIENĖ
(TEISĖS PSICHOLOGIJA)

INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ POTRAUMINIO AUGIMO SĄSAJOS SU PSICHOLOGINIU ATSPARUMU, SOCIALINE PARAMA IR NEPARAMA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė-
Prof. Dr. R. Žukauskienė

Vilnius, 2020

TURINYS

PRATARMĖ....3
1. INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ POTRAUMINIO AUGIMO SĄSAJOS SU PSICHOLOGINIU ATSPARUMU, SOCIALINE PARAMA IR NEPARAMA LITERATŪROS ANALIZĖ....5
1.1 Smurto artimoje aplinkoje teoriniai aspektai:....5
1.1.1 Smurto artimoje aplinkoje problematika ir aktualumas....5
1.1.2 Smurto artimoje aplinkoje formos....8
1.2 Potrauminio augimo sąsajos su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir neparama....11
1.2.1 Potrauminio augimo ypatumai....11
1.2.2 Psichologinio atsparumo ypatumai ir sąsajos su potrauminiu augimu....16
1.2.3 Socialinės paramos ir neparamos ypatumai ir sąsajos su potrauminiu augimu....18
1.3 Intymaus partnerio smurtą patyrusiu moterų potrauminis augimas ir sąsajos su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir neparama....20
1.4 Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai....21
2. TYRIMO METODIKA....24
2.1 Tyrimo dalyviai....24
2.2 Duomenų rinkimo ir įvertinimo būdai....26
2.3 Tyrimo eiga....28
3. TYRIMO REZULTATAI....30
4. REZULTATŲ APTARIMAS....39
5. IŠVADOS....45
6. REKOMENDACIJOS....46
LITERATŪROS SĄRAŠAS....47
SANTRAUKA....63
SUMMARY....64
PRIEDAI....65

PRATARMĖ

Lietuvoje smurtas artimoje aplinkoje buvo išskirtas kaip atskiras nusikaltimas 2011 metais priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą (Valstybės žinios, 2011, Nr. 72-3475), kuris „apibrėžia smurto artimoje aplinkoje sampratą, nustato smurto artimoje aplinkoje subjektų teises ir atsakomybę, prevencijos priemonių įgyvendinimą, pagalbos smurto artimoje aplinkoje atveju teikimą ir apsaugos priemonių smurtą patyrusiam asmeniui taikymą". Atsakomybę už šį nusikaltimą įtvirtina Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 140 str. 2 d. Vadovaujantis įstatymais, visuomenei skelbiama žinia: smurtautojus bausti, aukoms užtikrinti saugumą ir teikti pagalbą. Kalbant apie šią problemą Lietuvoje, svarbu paminėti, jog šio įstatymas priėmimas sumažino šios nusikalstamos veikos latentiškumą, padidino visuomenės dėmesį šia tema ir pamažu keičia požiūrį, jog smurtas artimoje aplinkoje yra vien tik šeimos reikalas. Tai atsispindi ir registruoto nusikalstamumo statistikoje: lyginant duomenis 2010 metų (kai įstatymas dar nebuvo priimtas) su 2012 metais (kai įstatymas galiojo pilnus metus), moterų, nukentėjusių nuo intymaus partnerio, pranešimai apie patiriamą įvairaus pobūdžio smurtą padidėjo daugiau nei 13 kartų. Šios nusikalstamos veikos statistika nuolat kintanti, tačiau matomas akivaizdus pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje padidėjimo pokytis įsigaliojus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui.

2019 metų Lietuvos statistikos departamento duomenimis dauguma dėl smurto artimoje aplinkoje užregistruotų nusikaltimų aukų – moterys (80,2 proc.), iš jų 79,2 proc. nukentėjo nuo intymaus partnerio. Moterys, patyrusios intymaus partnerio smurtą, daugeliu atveju jaučia neigiamas psichologines ir fizines pasekmes (Ahmadzad-Asl, Davoudi, Zarei, Mohammad-Sadeghi & Rasoulian, 2016; Avdibegović & Sinanović, 2006; Hsieh, Shu, 2019; Wood, Voth Schrag & Busch-Armendariz, 2018). Taip pat intymaus partnerio smurtas įtakoja ir moterų gyvenimo kokybę (Stonienė, Aguonytė, Narkauskaitė, 2013). Be to, tarpasmeninis smurtas (*angl. interpersonal violence*), kuriam priskiriamas ir smurtas artimoje aplinkoje, labiausiai susijęs su vėlesnėmis trauminėmis patirtimis (Benjet, 2016). Tačiau vis daugiau ir plačiau kalbama apie tai, jog išgyventa trauma gali turėti ir teigiamą poveikį. Šiam aspektui apibūdinti dažnai naudojama potrauminio augimo sąvoka (PTA), kurią pasiūlė ir PTA sampratą išvystė Lawrence Calhoun ir Richard Tedeschi (1996). Jie, kartu su kitais autoriais, taip pat atliko tyrimus, kuriuose analizavo intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminį augimą (Cobb, Tedeschi, Calhoun & Cann, 2006). Remiantis mokslininkų atliktais tyrimais, kuo didesni traumos psichologiniai padariniai, tuo didesnis bus ir potrauminis augimas (Kazlauskas, Gailienė, Šimėnaitė, 2007).

Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminiam augimui įtakos gali turėti įvairūs veiksniai. Ankstesniuose tyrimuose analizuotos potrauminio augimo sąsajos su asmenybės bruožais (Schuettler & Boals, 2011), potrauminio streso sutrikimo simptomais (Boerner, Joseph & Murphy, 2020; Wozniak, Caudle, Harding, Vieselmeyer, Mezulis, 2020), įveikos strategijomis (Levi-Belz, 2015, 2016; Michael & Cooper, 2013), trukme po traumos (Drapeau, Lockman, Moore & Cerel, 2019; Levi-Belz, 2015, 2017), tapatumo procesais (García, Cova, Rincón, Vázquez, & Páez, 2016; Su & Chen, 2015), psichologiniu atsparumu (Miller, Shakespeare-Finch, Bruenig, & Mehta 2020; Weber, Pavlacic, Gawlik, Schulenberg, & Buchanan, 2019), socialine parama (Kong et al., 2018; Zeligman, Majuta, Shannonhouse, 2020). Tokie psichologiniai konstruktai kaip psichologinis atsparumas ir socialinė parama mokslinėje literatūroje gan plačiai tyrinėjami, tačiau jų įtaka moterų, patyrusių intymaus partnerio smurtą, potrauminiam augimui dar tik pradedama nagrinėti (Bakaitytė, 2019; Brosi, Rolling, Gaffney & Kitch, 2020). Tyrimais pagrįstas socialinės paramos vaidmuo po traumuojančio įvykio, tačiau kyla diskusinis klausimas, ar socialinė neparama, kurios galimai sulaukia intymaus parnerio smurtą patiriančios moterys gali turėti reikšmingos įtakos jų potrauminiam augimui. Todėl baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes suteiks naujos ir išsamios informacijos, kaip psichologinis atsparumas, socialinė parama ir neparama įtakoja potrauminį augimą moterų, patyrusių psichologinį, ekonominį, seksualinį ar fizinį intymaus partnerio smurtą, imtyje. Taigi, šio darbo tikslas – išanalizuoti psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos sąsajas su potrauminiu augimu.

1. INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ POTRAUMINIO AUGIMO SĄSAJOS SU PSICHOLOGINIU ATSPARUMU, SOCIALINE PARAMA IR NEPARAMA LITERATŪROS ANALIZĖ

1. 1. Smurto artimoje aplinkoje teoriniai aspektai

Apžvelgiant į tyrimus, susijusius su smurto artimoje aplinkoje tematika, galima teigti, kad šis reiškinys intensyviai tyrinėjamas ir analizuojamas apimant skirtingus jos kontekstus, pvz. smurto artimoje aplinkoje paplitimas (Iman'ishimwe Mukamana, Machakanja, & Adjei, 2020; Trillingsgaard, Fentz, Simonsen, & Heyman 2019), pasekmės (Avdibegović & Sinanović, 2006; Rivas, Bonilla, & Vázquez, 2020), intervencija (Hasselle et al., 2020; Katz et al., 2020), rizikos veiksniai (Yakubovich et al., 2018; Ponti & Tani, 2019), apsauginiai veiksniai (Yakubovich et al., 2018; Marco, Gracia, & López, 2018), analizuojamas smurtautojo elgesys (Gilbar, Taft, & Dekel, 2020; Milaniak & Widom, 2015), apžvelgiami smurto artimoje aplinkoje teisiniai procesai (Bishop & Bettinson, 2018; Boyd & Lindy, 2016) ir pan. Taigi, mokslinėje literatūroje randama įvairių apibrėžimų, skirtingų charakteristikų, pasireiškimo formų, priežasčių ir pasekmių susijusių su smurtu artimoje aplinkoje. Neretai tyrimuose pateikiamos ir mokslininkų įžvalgos bei rekomendacijos (pvz. Flasch, Boote, & Robinson, 2019; Rollero, 2020; Walker et al., 2020), į kurias atsižvelgiama organizuojant pagalba smurto aukoms, apsvarstant šeimos politikos strategijas, šviečiant visuomenę, bei keičiant jos stereotipinį požiūrį, kad smurtas artimoje aplinkoje yra vien tik šeimos reikalas.

Taigi, toliau literatūros analizėje pateikiami teoriniai aspektai susiję su smurto artimoje aplinkoje samprata, aktualumu, bei pateikiami atskirų smurto formų apibūdinimai ir ypatumai.

1.1.1. Smurto artimoje aplinkoje samprata ir aktualumas

Smurtas daugelyje pasaulio šalių laikomas vienas pagrindiniu žmogaus teisių pažeidimu, kuris sukelia daugybę neigiamų pasekmių (Urbonas, 2011). Smurto sąvoka asocijuojasi su grėsme žmogaus gyvybei ir sveikatai. Smurtas gali būti patiriamas ne tik nesaugioje, nežinomoje aplinkoje, bet kaip rodo registruoto nusikalstamumo statistika fiziniai smurto veiksmai daugeliu atveju patiriami namuose iš

artimų žmonių. Todėl mokslinėje literatūroje (Barocas, Emery, & Mills, 2016; Davis, 2008; Finley, 2013), teisės aktuose egzistuoja sąvoka smurtas artimoje aplinkoje (*angl. Domestic Violence*).

Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme sąvoką smurtas apibrėžiama kaip „veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą“. Tame pačiame įstatyme minima, kad „artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį”. Skirtingose šaltiniuose galimi įvairūs smurto artimoje aplinkoje apibrėžimai, tačiau paprastai sutariama, kad tai yra kontroliuojantis, prievartinis, gąsdinantis elgesys; tiesioginis smurtas, nukreiptas į esamus ar buvusius intymus partnerius ar šeimos narius (Berns, 2017). Taigi, pagrindinis smurto artimoje aplinkoje bruožas yra tas, kad smurtauja prieš asmenį artimas šeimos narys.

Labiausiai paplitęs ir vyraujantis – smurtas nukreiptas prieš moteris, kurias dažniausiai skriaudžia intymus partneris. Intymus partneris yra asmuo, turintis artimų asmeninių santykių su kitu asmeniu, jų sąveika gali būti apibūdinama nuolatiniu susitikinėjimu, domėjimusi vienas kitu, emociniu, fiziniu ar/ir seksualiniu kontaktu bei savo santykių pristatymu, kaip poros. Intymus partneris gali būti buvęs arba esamas sutuoktinis, sugyventinis, susitikinėjimų partneris, seksualinių santykių partneris ir pan. Intymūs partneriai gali būti tos pačios arba priešingos lyties atstovai, bet nebūtinai gyvenantys kartu. Jei santykiai jau nutrūkę tam tikrą laiką, tada partneris vadinamas buvusiu intymiu partneriu (Breiding, Basile, Smith, Black, & Mahendra, 2015).

Jungtinės Tautos smurtą prieš moteris apibrėžia kaip „bet kokį smurtą lyties pagrindu, kuris daro arba gali sukelti fizinę, seksualinę ar psichinę žalą ar kančias moterims, įskaitant tokių veiksmų grėsmę, prievartą ar savavališką moterų atėmimą. Laisvė, atsirandanti tiek viešajame, tiek asmeniniame gyvenime “ (1993). Smurto prieš moteris problematika atsispindi analizuojant Lietuvos ir kitų pasaulio šalių registruoto nusikalstamumo statistiką bei įvairius su smurtu susijusius tyrimus lyties pagrindu. Pasaulinės sveikatos organizacijos skelbiamais duomenimis fizinį ar seksulinį smurtą patiria viena iš trijų moterų pasaulyje (35 proc.), iš jų beveik trečdalis (30 proc) teigia, jog per savo gyvenimą fizinį ir seksualinį smurtą prieš jas nukreipė intymus partneris (PSO, 2017). Atlikus apklausą Europoje, 33% apklaustųjų moterų nurodė, jog nuo 15 metų yra patyrusios seksualinę ir (arba) fizinę prievartą iš dabartinio ar esamo partnerio arba bet kurio kito asmens (FRA, 2014). Apžvelgiant paskutinių metų registruoto nusikalstamumo rodiklius Lietuvoje, kaip ir visose pasaulio šalyse, dažniausiai smurto artimoje aplinkoje aukos yra moterys (beveik 80 proc.), patiriančios įvairaus pobūdžio smurtą nuo intymaus partnerio (Oficialios statistikos portalas, 2020). Svarbu paminėti, kad smurtas artimoje

aplinkoje ne visada atsispindi registruoto nusikalstamumo statistikoje dėl savo latentiškumo, kaip ir pastebima joje oficialioje statistikoje dažniausiai įtraukimas tik tas smurtas, kuomet patiriama akivaizdi žala.

Mokslininkai savo darbuose įvairiai aiškina smurto šeimoje dinamiką, tačiau daugelis akcentuoja santykiuose kylančią įtampą, kuri perauga į smurtąvimą. Pavyzdžiui, Burge ir kt. (2014) atliktoje studijoje, kurioje remtasi Ward (1995) ir Butz ir kt.(1997) teorijomis, teigia, kad kiekviena šeimos struktūra yra labai individuali, prasidedanti nuo dviejų žmonių sąveikos. Laikui bėgant santykių pusiausvyrą gali apimti įvarios krizės, kurios sukelia įtampą ir gali pasiekti ribą, kuomet santykiai paveikiami prievartos. Šeimos, kuriuose smurtaujama, yra veikiamos įvairių išorinių neigiamų aplinkybių (pvz. skurdas, alkoholizmas, nedarbas), tačiau tuo pat metu, atsižvelgiama ir į teigiamus šeimos aspektus (pvz. bendra istorija, šeimos lojalumas, ekonominė priklausomybė) palaikančius šeiminių santykių tęstinumą. Esant stresui, elgesys šeimoje gali laviruoti tarp prievartos, kontrolės ir švelnumo, taigi susiformauoja požiūris, kad viskas nėra taip jau blogai, ir tikimasi sulaukti santykių pusiausvyros.

Dauguma psichologinių teorijų taip pat pripažįstama, kad intymaus partnerio smurtas yra galios ir kontrolės sutrikimas, parneris prievartą naudoja aukai paklusti ar suvaldyti (Dutton, Kaltman, Goodman, Weinfurt, & Vankos, 2005). Walker (2006) teigia, kad tokios smurto formos, kaip fizinė ar seksualinė prievarta, paprastai yra atskiriamos ir suvokiamos, kaip smurtas. Intymus partneris šias smurto formas naudoja, kad suvaldytų auką ir ši jam paklustų bei vykdytų jo reikalavimus. Kalbant apie psichologinį partnerio smurtą, pripažįstama, kad tai dalis partnerio prievartos, tačiau kartu tai ir santykius palaikanti jėga, nes bauginanti psichologinė taktika, paprastai naudojama tam tikrais laikotarpiais, kada gąsdinantis ir agresyvus parnerio elgesys pakeičiamas maloniu ir mylinčiu elgesiu. Tokiu būdu aukoms sukūriama psichologinė priklausomybė, kuri, Walker darbuose (1979; 2017), vadinama išmoktu bejėgiškumu (*angl. learned helplessness*). Be to, savo knygose (Walker, 1979; 2017), ji aprašo ir smurto modelį, kitaip vadinamą smurto ratu (*angl. the cycle of violence).* Modelį sudaro pradinis, santykių užmezgimo, laikotarpis, po kurio seka trys etapai, sudarydami pasikartojantį ciklą. Pirmame, įtampos auginimo (*angl. tension – building*), etape būdinga, atsirandanti įtampa, kuri perauga į prieš moterį nukreiptą prievartą, dažniausiai apsiribojanti keiksmais, tyčiniu elgesiu ar/ir nesunkiais fiziniais veiksmais. Moteris bando pamaloninti, nuraminti ir įtikti skriaudėjui, nereaguoja į jo priešiškus veiksmus, kad situacija dar labiau nepaaštrėtų. Dažnai trumpam ši situacija stabilizuojasi ir sustiprina moters įsitikinimą, kad ji gali suvaldyti smurtautoją. Įtampai toliau augant, moteris bijo gresiančio pavojaus, smurtautojo kylanti agresija tampa nevaldoma ir pasiekiamas antras, smurto sprogimo (*angl. the acute battering*), etapas,

kuriame pasiekiama smurto „viršūnė“. Šis etapas yra trumpiausia smurto rato dalis, tačiau turi didžiausia riziką patirti fizinę ar seksualinę žalą. Trečiasis etapas, vadinamas meilės ir atgailos etapu (*angl. loving-contrition*), kuriame smurtautojas atsiprašo ir atgailauja meiliu elgesiu, tačiau pastebima, kad trečioje fazėje ne visada yra meilikaujantis elgesys, tai gali būti tik laikinas prievartos sumažėjimas arba nutraukimas. Smurto ratui besitęsiant moteris nebepajėgia apginti nei savęs, nei vaikų, todėl čia svarbi aplinkinių reakcija, nes niekam nesikišant, smurto ratas tik stiprėja (Vasiliauskienė, Zablockytė, Kriugždaitė, 2007). Pasak Walker (2017), moteris, kuri patiria bent du smurto rato epizodus pasireiškia mušamos moters sindromas (angl. *Battered Woman Syndrome*), kuris laikomas vienas iš potrauminio streso sutrikimo porūšiu.

Apibendrinant, galima teigti, kad smurtas artimoje aplinkoje nukreiptas prieš moteris yra aktuali visuomenės problema. Minėtos, teorijos paaiškina, kai kurių moterų buvimą smurtiniame santykyje ir jų nenutraukimą. Tačiau svarbu atkrepti dėmesį, kad moterys, prieš kurias smurtauja intymus parneris, yra psichologiškai paveiktos, todėl jų savarankiškas išėjimas iš smurtinės situacijos yra apsunkintas. Čia įtakos gali turėti aplinkinių požiūris ir supratimas apie smurtinius santykius šeimoje. Pasak Wang (2016), švietimas yra svarbus veiksnys darantis įtaką požiūriui į intymaus parnerio smurtą. Taigi, svarbus suprasti ne tik smurtinio elgesio dinamiką, bet ir praplėsti visuomenės žinias apie įvairias smurto formas ir jas atitinkantį smurtautojo elgesį. Toliau tekste aptarsime vyraujančias smurto formas intymiuose santykiuose.

1.1.2. Smurto artimoje aplinkoje formos

Smurtas gali pasireikšti viena ar keliomis formomis. Stonienės (2013) teigimu, intymaus partnerio smurtas – tai patirta esamo arba buvusio moters partnerio arba sutuoktinio fizinė, psichologinė, seksualinė arba ekonominė žala, nesvarbu, koks buvo partnerių lytinis aktyvumas.

PSO (2012) išskiria šias intymaus partnerio smurto formas: fiziniai veiksmai (stumdymas, trenkimas, spardymas, mušimas), seksualinis smurtas (priverstiniai lytiniai santykiai ir kitos seksualinės prievartos formos), emocinis (psichologinis) smurtas (įžeidinėjimai, menkinimas, nuolatinis žeminimas, bauginimai (pvz., gadinant daiktus), grasinimai pakenkti, grasinimai atimti vaikus) ir kontroliuojantis elgesys aukos atžvilgiu (izoliavimas nuo šeimos ir draugų, finansinių išteklių ribojimas, draudimas dirbti, mokytis ar kreiptis į sveikatos priežiūros įstaigas. Dažniausiai smurtas

suvokiamas kaip fizinis ar seksualinis, tačiau skiriamos psichologinio bei ekonominio pobūdžio smurtas (Boxall, Rosevear, & Payne, 2015).

Psichologinis arba emocinis smurtas – tai tyčinis psichologinis poveikis asmens psichinei gerovei, paremtas aukos baime, kad smurtautojo veiksmai gali sukelti neigiams pasekmes. Psichologinis smurtas gali pasireikšti įvairomis formomis: vertimas elgtis prieš savo valią, jausmų ignoravimas, įsitikinimų išjuokimas, baudimas, įžeidinėjimas ir žeminimas, vertimas moterį blogai galvoti apie save, pravardžiavimas, vertimas ją abejoti dėl savo sveiko proto ir gebėjimo priimti teisingus savarankiškus sprendimus, naudojamos mentalinės manipuliacijos ("proto žaidimai"), vertimas ją jaustis kalta, manipuliacijos vaikais, jų gerove (Vasiliauskaitė, 2013). Psichologinis smurtas yra paremtas baimės jausmo sukėlimu ir privertimu paklusti. Pastebėta, kad psichologinė agresija yra egzistuojanti ir pirmaisiais santuokos metais (Lawrence, Yoon, Langer, & Ro, 2009). Tačiau, siekiant teisiškai nubausti smurtautoją, neretai susiduriama su įrodymų trūkumu, todėl psichologinis smurtas itin retai fiksuojamas registruoto nusikalstamumo statistikoje ir tai rodo, šio reiškinio latentiškumą. Nepaisant to, jo patiriama žala prilyginama fizinio smurto žalai, o kalbant apie savižudybės riziką, pastebimas stipresnis psichologinio smurto poveikis šiam elgesiui, lyginant su kitomis smurto formomis (Pico-Alfonso et al., 2006). Be to, tyrėjai pastebi, kad psichologinis smurtas būdingas beveik visoms moterims, kurios patiria intymaus partnerio prievartą (Adams, Sullivan, Bybee, & Greeson, 2008; Bosch & Berger, 2006).

Fizinis smurtas yra žmogaus mušimas, spardymas, stumdymas, kuomet padaromi kūno sužalojimai. Fizinis smurtas yra skausmo ir kūno sužeidimų sukėlimas aktyviais smurtautojo veiksmais (Herrero, Torres & Rodríguez, 2017). Taigi, fizinis smurtas yra pavojingas poveikis aukos organizmui prieš jos valią. Pabrėžiama, kad fizinis smurtas yra tyčiniai žalojantys veiksmai, galintys sukelti fizinį skausmą, kūno sužalojimus, negalią ar mirtį (Breiding et al., 2015). Fizinio smurto pavyzdžiai gali būti plėšimas, mušimas, spardymas, gnaibymas, įkandimas, stūmimas, tampymas, braižymas, deginimas, peilio, šaunamojo ar bet kokio kito ginklo panaudojimas (Garcia-Moreno, Jansen, Ellsberg, Heise, & Watts, 2005). Tyrimai rodo, kad patirta fizinė žala nuo intymaus partnerio reikšmingai susijusi su aukos apsisprendimu pranešti apie įvykį policijai (Cheng & Lo, 2019; Ackerman & Love, 2014; Pitts, 2014; Addington & Perumean-Chaney, 2014). Nustatyta, kad yra stiprus ryšys tarp smurtinių santykių palikimo ir fizinio smurto sunkumo (WHO, 2005). Rasta, kad moterų fizinės prievartos patyrimas nuo intymaus partnerio reikšmingai siejasi su aukų psichoaktyvių medžiagų vartojimu (Salom, Williams, Najman, & Alati, 2015; Smith, Homish, Leonard, & Cornelius, 2012), alkoholio vartojimu (Schonbrun, Orchowski, & Spillane, 2013; Fergusson, Boden, & Horwood, 2013), psichiniais sutrikimais (Salom et al., 2015). Ši smurto rūšis, lyginant su kitomis, labiausiai atsispindi registruoto nusikalstamumo rodikliuose, be to

rodikliai viršija 90 proc. tyrimuose, kuriuose dalyvavo, smurtą patyrusios moterys (Adams et al., 2008; Bosch & Berger, 2006).

Seksualinis smurtas – tai vertimas seksualiai santykiauti, lytinės aistros tenkinimas naudojant prievartą, vertimas žiūrėti pornografinius filmus. Seksualinis smurtas palieka daug psichologinių traumų aukai (Čaplikienė ir Velička, 2017). Seksualinis smurtas artimoje aplinkoje yra moters seksualinis prievartavimas prieš jos valią. Tokia smurto rūšis gali būti panaudojama prieš moterį tėvo, brolio ar kito kartu gyvenančio šeimos nario, tačiau dažniausiai seksualinis smurtas prieš moteris yra patiriamas iš sutuoktinio, sugyventinio, netgi buvusio intymaus partnerio (Bonomi, Anderson & Rivar, 2007). Seksualinio smurto pavyzdys gali būti lytinis santykiavimas su moterimi prieš jos valią, kai ji nenori, nekreipiant dėmesio į jos norus; lytinis santykiavimas moteriai nepriimtinu būdu, nekreipiant dėmesio į jos požiūrį, nuostatas ir pan. Seksualiai smurtaujama tada, kuomet auka neturi galimybės priimti laisvanoriško sprendimo, t.y. sutikti ar atsisakyti, dėl seksualinių santykių. Sutikimas suprantamas tada, kai asmuo, gebantis priimti sprendimus, žodžiu ar veiksmu duoda laisvą sutikimą seksualiniams santykiams su partneriu. Tačiau seksualinė prievarta gali būti, kai asmuo dėl savo amžiaus, ligos, psichinės ar fizinės negalios, neveiksnumo, sąmoningumo stokos (pvz. sąmoningai pats ar priverstinai apsvaigęs nuo psichoaktyvių medžiagų) negali duoti laisvo sutikimo lytiniams santykiams. Taip pat auka gali būti nepajėgi atsisakyti lytinių santykių dėl intymaus partnerio bauginimų, psichologinio spaudimo, galios demonstravimo, fizinio smurto grėsmės, galimo ginklo panaudojimo ir pan. (Breiding et al., 2015). Kaip rodo tyrimai, prievartiniai seksualiniai santykiai siejasi su sunkesniais psichinės sveikatos sutrikdymais (Dichter, Haywood, Butler, Bellamy, & Iverson, 2017; Pico-Alfonso et al., 2006). Seksualinės prievartos paplitimas priklausomai nuo tyrimo pobūdžio ir imties skiriasi. Adams ir kt. (2008) praneša, kad 57 proc. apklaustų bent vieną smurto formą patiriančių moterų, praneša apie seksualinę partnerio prievartą. Boch ir Bergen (2006) pateikia, kad rodiklis siekia 92 proc. panašoje imtyje.

Ekonominis smurtas yra kuomet siekiama kontroliuoti asmenį finansine prasme, t. y. neleidžiama realizuoti savęs dirbant, atimami pinigai iš sutuoktinės ar partnerės, verčiama užrašyti asmeninį turtą, pasirašyti sutartis, kuriomis atsisakoma teisių į santuokoje įgytą ir kitą turtą, verčiama prašyti pinigų savo ir vaikų reikmėms, neskiriamos lėšos būtiniausiems dalykams, tokiems kaip maistas, vaistai ir kt., smulkmeniškai kontroliuojamas šeimos biudžetas, nesidalinama šeimos pajamomis ir informacija apie jas (Krug, Mercy, Dahlberg, & Zwi, 2002). Ekonominio smurto sąvoka apibrėžia elgesį, kuriuo siekiama ne tik kontroliuoti asmens galimybes turėti finansinę priklausomybę, bet ir riboti ekonominių išteklių savarankišką naudojimą ir disponavimą, taip sukeliant grėsmę ekonominiam saugumui ir

savarankiškumo galimybėm (Adams, Sullivan, Bybee, & Greeson, 2008). Be to, ekonominis smurtas yra tuomet, kai nepatenkinami būtiniausi žmogaus poreikiai priklausantys nuo finansų, kuriuos vyras kontroliuoja, taip demonstruodamas aukštesnę savo galios poziciją (Čaplikienė ir Velička, 2017). Tyrimais nustatyta, kad emocinė prievarta neigiamai veikia moterų psichologinę gerovę (Adams & Beeble, 2019), rastas reikšmingas ryšys tarp ekonominio smurto ir psichologinio distreso bei suicidinių ketinimų (Antai, D., Oke, A., Braithwaite, P., & Lopez, G. B. (2014). Jungtinėse valstijose atlikto tyrimo duomenys skelbia, kad ekonominio smurto paplitimas tarp prievartą patiriančių moterų siekia 94 proc., be to jis stipriais ryšiais koreliavo su kitomis smurto formomis (Postmus, Plummer, McMahon, Murshid, & Kim, 2012). Adams ir jo kolegų (2008) atliktame tyrime šis rodiklis dar aukštesnis ir siekia net 99 proc. smurtą patiriančių moterų imtyje.

Apibendrinant, galima teigti, kad smurtas yra žalojantis kitą asmenį elgesys, sukeliantis neigiamas pasekmes smurto aukoms. Tyrėjai nuolat pildo studijas apie smurtą artimoje aplinkoje ir pristato rezultatus , kuriuose nustatytos reikšmingos teigiamos sąsajos tarp smurto artimoje aplinkoje reiškinio ir depresijos simptomų, nerimo, potrauminio streso simtpomų, minčių apie savižudybę, psichologinio streso, bei miego sutrikimų (Dillon, Hussan, Loxton, & Rahman, 2013). Intymaus partnerio smurto artimoje aplinkoje paplitimas skiriasi priklausomai nuo smurto formos ir tyrimo pobūdžio, bet galima teigti, kad tai dažnas reiškinys intymiuose santykiuose, kurio mastas gali būti dar didesnis, nes visuomenėje ne visos smurto formos yra atpažįstamos ir suvokiamos kaip smurtas, todėl tyrimuose ir registruoto nusikalstamumo statistikoje atsispindi tik dalis egzistuojančio smurto.

1.2. Potrauminio augimo sąsajos su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir neparama

1.2.1. Potrauminio augimo ypatumai

Traumuojanti patirtis sukelia sumaištį asmens pasaulėžiūroje (Calhoun, Cann, Tedeschi, & McMillan, 2000). Randama daug tyrimų apie neigiamus padarinius, atsiradusius dėl traumos (Lukaschek et al., 2013; Tanskanen et al., 2004; Waldron, Howard, & Reinecke, 2019), tačiau mokslinėje erdvėje vis plačiau tyrinėjamos ir galimos teigiamos traumuojančių išgyvenimų pasekmės. Mokslinėje literatūroje randama įvairių teigiamų pokyčių po traumos definicijų, tokių kaip su stresu susijęs augimas *(angl. stress-related growth*) (Park, Cohen, & Murch, 1996), suvokta nauda *(angl. perceived benefits)* (McMillen & Fisher, 1998), priešingas augimas *(angl. adversarial growth)* (Linley & Joseph, 2004),

pozityvūs pokyčiai *(angl. positive psychological changes)* (Horgan, Holcombe, & Salmon, 2011), tačiau vienas plačiausiai analizuojamų psichologinių konstruktų apibūdinančių trauminę patirtį yra potrauminis augimas (Tedeschi & Calhoun, 1996, 1999, 2004).

Potrauminis augimas yra teigiami pokyčiai, patiriami išgyvenus sunkias traumas (Tedeschi & Calhoun, 2004). Potrauminio augimo sąvoką pasiūlė ir šio reiškinio sampratą išvystė Lawrence Calhoun ir Richard Tedeschi (1996). Jų teigimu, (2004) ši sąvoka, labiau nei kitos anksčiau minėtos sąvokos, išskiria, kad teigiamas pokytis tiesiogiai susijęs su pastangomis įveikti sunkumus. Be to, terminas aiškiai parodo, kad pokyčiai susiję su traumuojančiu įvykiu. Taip pat, žodis augimas pasirinktas siekinat akcentuoti teigiamus pasikeitimus lyginant su asmenybės fukncionavimu prieš trauma ir esminis skirtumas skiriantis potrauminio augimo sąvoką nuo tokių kaip atsparumas, tvirtumas ar atsigavimas. Potrauminis augimas – tai emocinio streso, patirto traumos metu, galimas rezultatas (Joseph, Murphy, & Regel, 2012; Tedeschi & Calhoun, 2004), kuris priklauso nuo žmonių sugebėjimo iš naujo įvertinti savo pagrindinius įsitikimus po patirto skaudaus gyvenimo įvykio (Mazor, Gelkopf & Roe, 2020).

Tedeschi ir Calhoun (2004) pabrėžia kelis svarbius aspektus paaiškinančius potrauminio augimo modelį. Pirmiausiai, potrauminį augimą patiria ne visi išgyvenę traumuojančią patirtį. Be to, potrauminio augimo koncepsija neatmeta ir neneigia asmenų, patyrusių traumą, kančios ir emocinio skausmo, bei su šiais išgyvenimais susijusių pasekmių. Taip pat, svarbu, kad teikiant pagalbą asmenims po traumuojančių įvykių nebūtų primetamas nejautrus ar supaprastintas potrauminio augimo požiūris.

Paprastai sutariama, kad potrauminis augimas yra kognityvinių procesų rezultatas (Joseph et al., 2012; Tedeschi & Calhoun, 2004). Trauma pastūmėja asmenį iš naujo persvarstyti ankstesnes prielaidas apie save, kitus žmones ir pasaulį (Tedeschi & Calhoun, 2004). Tai gali pasireikšti įvairiais būdais: teigiamas gyvenimo vertinimas, kokybiškesni tarpasmeniniai santykiai, padidėjęs savivertės jausmas, pasikeitusios gyvenimo vertybės bei prioritetai, orientavimasis į savo dvasinį ir egzistencinį pažinimą (Tedeschi & Calhoun, 2004). Be to, Tedeschi ir Klimer (2005) teigimu, potrauminis augimas atspindi esminius transformacinius teigiamus pokyčius, kurie labiau išreikšti po stipraus streso, nei esant žemeniam stresui, taip pat, augimas traktuojamas tuomet, kai „peržengiamas“ pradinis funkcionavimo lygis, t. y. pastebimi pokyčiai lyginant prieš ir po traumos. Taip pat, potrauminis augimas yra pokyčių rezultatas, ne įveikos mechanizmas, kuomet persvarstomos pagrindinės prielaidos apie savo gyvenimą, kurias sukelia ekstremalūs stersoriai, esant žemesniam streso lygiui, šie pokyčiai gali būti ir nepastebėti.

Remiantis Calhoun ir Tedeschi (1996) potrauminio augimo samprata, teigiami pokyčiai gali pasireikšti savęs suvokime, savo santykyje su kitais ir pasikeitusioje gyvenimo perspektyvoje. Vėliau, sukūrus potrauminio augimo inventorių (PTGI) ir atlikus faktorinę analizę, išskirtos penkios dimensijos,

kuriose gali vykti potrauminis augimas (Tedeschi & Calhoun, 1996; Taku, Cann, Calhoun, &Tedeschi, 2008). Tai gali būti asmens kitimas susijęs su naujomis galimybėmis, tarpasmeniniais santykiais, asmeninės galios, stiprybės jausmu, gyvenimo vertinimu ir dvasingumo gilinimu. Trumpai apie kiekvieną iš jų (Lindstrom, Cann, Calhoun & Tedeschi, 2013; Silverstein, Witte, Lee, Kramer, & Weathers, 2018; Tedeschi & Calhoun, 1995, 2006):

- *Tarpasmeninių santykių* pokyčiai gali būti siejami su didesniu noru būti geresniu, artimesniu ir labiau palaikančiu esamuose santykiuose, bei ieškoti glaudesnio emocinio bendravimo užmezgant naujus ryšius. Traumuojantis įvykis gali sustiprinti bendravimo, ryšio su kitais poreikį bei padidinti užuojautą ir empatiją kitiems nukentėjusiems žmonėms, palaikant ir išklausant juos. Pastebima, kad aiškiau atskiriamas tikrasis ir paviršutiniškas santykis, didesnis dėmesys ir pastangos skiriamas artumui ir santykių autentiškumui bei prasmingumui puoselėti. Bendravimas tampa kokybiškesnis, paremtas nuoširdumu ir atvirumu.
- *Naujos galimybės* – tai asmens pasikeitęs suvokimas, kad galimi kitokie gyvenimo pasirinkimai, kurių nebuvo įžvelgta prieš traumą (pvz. nauji pomėgiai, veikla ar profesija). Traumuojantis įvykis - tai patyrimas galintis įtakoti naujo gyvenimo kelio atsiradimą, neretai gali būti nukreipta į altrusitinius ieškojimus dalinantis savo patirtimi su tais, kurie išgyvena panašius sunkumus.
- *Asmeninės stiprybės* pajautimas, tai žinojimas, kad įveikiami sunkūs iššūkiai, asmuo jaučiasi stipresnis vidumi, nei buvo prieš traumą. Ištvertas emocinis skausmas, kuris įvykus traumai atrodo nepakeliamas, suteikia didesnį pasitikėjimą savimi ir sustiprina saviveiksmingumą bei suteikia tvirtumo galimiems būsimiems sunkumams.
- *Dvasingumo pokyčiai* tai asmens siekis stipresnio ryšio su aukštesne galia, gilesnis iškylančių egzistencinių klausimų svarstymas. Dvasiniai ieškojimai suteikia jausmą, kad trauminę patirtį galima paaiškinti religine ar dvasine filosofija, kuri suprantamesnė ir lengvai valdoma, remiantis ja, asmuo atranda atsakymus į kylančius egzistencinius klausimus.
- *Gyvenimo vertinimas* gali keistis persvarstant savo vertybes, bei atrandant pojūtį, koks gyvenimas gali būti prasmingas ir įdomus. Iš naujo vertinami prioritetai ir atitinkamai koreguojamos savo laiko ir pastangų sąnaudos. Asmuo pradeda labiau vertinti kiekvieną gyvenimo akimirką ir jaučiasi laimingas, nes gali gyventi, ypač kai susiduriama su gyvenimo baigtumu.

Taigi, potrauminis augimas gali būti suprantamas kaip teigiama asmenybės transformacija, po trauminio įvykio, stebima penkiose gyvenimo srityse. Be to, šias sritis galima sugrupuoti į tris bendras:

savęs suvokimo pokyčius apima asmeninės stiprybės ir naujų galimybių sritis; santykių su kitais pokyčiai apima tarpasmeninių santykių srtitį; gyvenimo perspektyvos pokyčiai susiję su dvasingumo ir gyvenimo vertinimo sritimis (Calhoun & Tedeschi, 2006).

Nagrinėjant potrauminio augimo sampratą svarbu paminėti, kad potrauminis augimas nėra tapatus atsigavimui po traumuojančių įvykių. Atsigavimas reiškia, kad žmogus atstato ar kompensuoja tik tą psichologinio funkcionavimo lygį, kuris gali būti sutapatinamas su buvusiu lygiu prieš traumą. Skirtingai nuo potrauminio augimo, nes pastaroji sąvoka apima teigiamus pokyčius, kurie yra „sustiprėję“ lyginanat su pradiniu psichologiniu funkcionavimo lygiu prieš traumą (Mangelsdorf, Eid & Lugmann, 2019).

Plečiant tyrinėjimus susijusius su potrauminiu augimu, pastebėta, kad subjektyviai suvokiamas potrauminis augimas (*angl. Perceived Posttraumatic Growth*) netapatus faktiniam/ realiam potrauminiam augimui (*angl. Actual Posttraumatic Growth*) (Boals, Bedford & Callahan, 2019; Boals & Schuler, 2018; Jayawickreme & Blakie, 2014; Frazier et al., 2009). Subjektyviai suvokiamas potrauminis augimas – tai duomenys gauti remiantis retrospektyviomis savianalizės priemonėmis, kuriose prašoma respodento apmąstyti ir įvertinti kokie teigiami jo gyvenimo pasikeitimai po trauminio įvykio. Faktinis/ realus potrauminis – tai tyrėjo fiksuojami stebėjimo duomenys, kuomet vertinami ir lyginami respondento gyvenimo pokyčiai prieš įvykstant trauminiam įvykiui ir praėjus kuriam laikui po įvykio (Boerner, Joseph & Murphy, 2020). Subjektyviai suvokiamas potrauminis augimas gali atspindėti psichologinius gynybos mechanizmus, o ne realius trauminius pokyčius (Boerner et al., 2020). Tai yra, kai žmogus savo teigiamus trauminės patirties pokyčius vertina kur kas geriau nei yra iš tikrųjų (naudoja neadaptyvią psichologinę gynybą) ir nėra atviras sau, o tai trukdo pritaikyti su traumine patirtimi susijusią informaciją ir galimai trikdo faktinio potrauminio augimo raidą (Boerner, Joseph & Murphy, 2017).

Atlikta daugybė tyrimų bandant išsiaiškinti potrauminio streso sutrikimo (neigiamo traumos poveikio) bei jo intensyvumo ir potrauminio augimo sąsajas. Vienuose tyrimuose nustatyta, kad respondentai turintys potrauminio streso sutrikimą patiria didesnį potrauminį augimą, nei asmenys, kurie šio sutrikimo neturi (Lowe, Manove & Rhodes, 2013), kituose atrastas teigiamas ryšys tarp stipresnių potrauminio streso sutrikimo simptomų ir didesnio potrauminio augimo (Wu, Xu & Sui, 2016). Nepaisant to, sąsajos tarp šių konstruktų diskutuotinos, nes yra konfrontuojančių tyrimų anksčiau minėtiems. Pvz. Krosch ir Shakespeare-Finch (2017) tyrimu nustatyta, kad aukštesni potrauminio streso balai numato žemesnius potrauminio augimo balus. Tą patvitina dar kelios studijos, kuriose tyrėjai randa neigiamų ryšių kalbant apie potrauminį streso simptomus ir potrauminį augimą (Gallagher, Long, Tsai, Staton, & Lu, 2018; Stermac, Cabral, & Clarke, 2014). Be to, gauta duomenų, kuriuose teigiama, kad potrauminis augimas fiksuojamas anksčiau nei potrauminio streso sutrikimas, o ne atvirkščiai, tai rodo,

kad augimas laikui bėgant gali sustiprinti potrauminio streso sunkumą (Lahav, Solomin & Levin, 2016). Taigi, tyrinėjant šių konstruktų sąsajas gaunami skirtingi duomenys, todėl norint išsiaiškinti jų ryšį ir palyginti su jais susijusius veiksnius būtini nuoseklūs ir išsamūs tyrimai.

Gautų rezultatų neatitikimai, gali priklausyti ir nuo traumos pobūdžio. Randama nemažai straipsnių analizuojančių potrauminį augimą įvairiuose trauminiuose patyrimuose: patyrus gamtos stichiją (Jia, Liu, Ying & Lin, 2017; Shang et al., 2020), masinių žudynių metu (Wozniak, Caudle, Harding, Vieselmeyer & Mezulis, 2020; Wusik, Smith, Jones & Hughes, 2015), masinių katastrofų metu (Blix, Hansen, Birkeland, Nissen & Heir, 2013; Su, Chow, Yen & Chuang, 2020), sergančių įvariomis psichinėmis ligomis (Mapplebeck, Joseph & Sabin-Farrell, 2015; Mazor, Gelkopf & Roe, 2020), sergančių onkologinėmis ligomis (Casellas, Ochoa & Ruini, 2017; Romeo et al., 2020; Bourdon et al., 2019) ir pan. Tyrimų apimtys didėja ir daugeliu atveju juose išryškėja potrauminis augimas. Remiantis ankstensiais duomenimis, po trauminio įvykio nuo 30 iki 70 proc. asmenų praneša apie tai (Linley & Joseph, 2004). Be to, randama, kad demografiniai duomenys, tokie kaip lytis taip pat gali būti susije su potrauminiu augimu. Metaanalitinė apžvalga parodė, kad moterims dažniau pasireiškia potrauminis augimas (Hegelson, Reynolds & Tomich, 2006; Vishnevsky, Cann, Tedeschi & Demakis, 2010). Tai patvirtina ir vėlesni tyrimai (Yablon, 2019; Jin, Xu, & Liu, 2014).

Potrauminio augimo teorijoje taip pat teigiama, kad potrauminis augimas pasireiškia nevienodai esant skirtingai trauminei patirčiai, dar daugiau skirtumai gali būti atrandami ir analizuojant atskiras potrauminio augimo sritis (Tedeschi, 1999). Be to, Tedeschi ir Calhoun (2004) teigimu, galimi potrauminio augimo numanytojai gali būti tokie veiksniai, kaip individualios asmeninės savybės, įveikos strategijos, socialinė parama, ankstesne traumine patirtimi ir pan. Moterys, patyrusios intymaus partnerio smurtą, daugeliu atveju įgyja traumuojančią patirtį ir šioje imtyje potrauminio augimo tyrimai taip pat nėra nauji. Randama duomenų, kad trauminė patirtis susijusi su seksualine prievarta, tikėtina sustiprins potrauminio augimo išreikštumą nei kiti įvykiai, nes šios traumos pobūdis, paveikia asmens santykį su kitais ir gali keisti požiūrį į dalykus, kurie susiję su patirta trauma (Ulloa, Guzman, Salazar, & Cala, 2016). Logitudiniame tyrime nustatyta, kad moterys, patyrusios seksualinę prievartą, jau po dviejų savaičių praneša apie teigiamus pokyčius, be to, laikui bėgant teigiami pokyčiai didėjo, o neigiami mažėjo (Frazier, Conlon, & Glaser, 2001). Dar daugiau, Cobb ir kt. (2006) atliktame tyrime teigiama, kad moterų patyrusių intymaus partnerio smurtą potrauminio augimo balai aukštesni, nei nukentėjusių nuo kitų smurtinių nusikaltimų ar sergant krūties vėžiu. Kitame tyrime nurodoma, kad intymaus partnerio smurtas susijęs su labiau išreikšta potrauminio augimo naujų galimybių ir asmeninės stiprybės skalėmis (Lowe et al., 2020). Nors Lietuvoje, tyrimų nagrinėjančių potrauminio augimo fenomeną nėra daug,

tačiau pastebimas susidomėjimas šiuo reiškiniu, analizuojant moterų trauminę patirtį santykiuose su intymiu partneriu (pvz. Bakaitytė, 2019).

1.2.2. Psichologinio atsparumo ypatumai ir sąsajos su potrauminiu augimu

Remiantis Benjet ir jo kolegų (2016) atliktomis studijomis, apie 70 proc. respondentų iš 24 šalių turi traumuojančią patirtį (iš viso nustatytos 29 skirtingos traumos). Kiekvieno asmens reakcija į traumą yra individuali (Bonanno, 2004) ir kaip jau minėta anksčiau šiame darbe, ši reakcija gali būti neigiamai arba teigiamai paveikianti tolimesnį asmens funkcionavimą. Vieni susiduria su ilgalaikiu stresu, neigiamai paveikiančiu žmogaus požiūrį į pasaulį bei jo vidinę emocinę būklę ir ši būsena ilgainiui gali tapti depresijos ar potrauminio streso sutrikimo priežastimi. Kiti randa būdų kaip susidoroti su iškilusiais iššūkiais ir išlaiko normalų psichologinį ir fizinį funkcionavimą (Southwick & Charney, 2012). Mokslininkai teigia, kad atsigavimas po traumos yra labiau tikėtinas nei įvairūs sunkūs psichologiniai negalavimai (Bonanno, 2004; Kazlauskas, 2006) ir tam įtakos gali turėti psichologinis atsparumas (Bonanno, 2004).

Atsparumas siaurąja prasme (*angl. resilience*) – tai gebėjimas prisitaikyti, kai susiduriama su traumomis, tragedijomis, grėsmėmis ar stipriu stresu (APA, 2020). Šis apibrėžimas plačiai naudojamas, tačiau jis neatspindi sudėtingo atsparumo pobūdžio (Southwick, Bonanno, Masten, Panter-Brick, & Yehuda, 2014). Atsparumo koncepsijoje pristatoma, kad tai perėjimas nuo probleminio požiūrio, kuris orientuotas į stresą ir perdegimą, prie asmens vidinių savybių, kurios palaiko asmens psichologinę gerovę ir sveiką fukcionavimą (Richardson, 2002). Asmenys, turintys didesnį atsparumą, dažniau patiria teigiamas emocijas, yra pasitikintys savimi, veiksmingiau susidoroja su stresu ir paprastai yra geriau psichologiškai prisitaikantys (Tugade & Fredrickson, 2004). Atsparumas gali būti laikomas kaip asmenybės bruožas, procesas ar rezultatas, tačiau taip pat traktuojamas kaip tęstinis procesas, nes gali pasireikšti skirtingu laipsniu įvairiose gyvenimo srityse (Pietrzak & Southwick, 2011). Kai atsparumas analizuojamas kaip stabilus asmenybės bruožas, tuomet galima vertinti biologinių ir genetinių veiksnių įtaką, kai teigiama, kad atsparumas – tai procesas, tada atsižvelgiama į sąveikas su aplinka, tačiau šie abu požiūriai neapima daugybės kitų veiksnių, dėl kurių įtakos vieni žmonės yra labiau atsparesni, nei kiti (Southwick et al, 2014). Atsparumo tyrimai rodo, kad kai kurie asmenys gali išlaikyti savo sveiką ir stabilų psichologinį funkcionavimą, nepaisant stresinės situacijos (Linley & Joseph, 2004), įskaitant ir smurtą patyrusiais moteris. Werner – Wilson, Zimmerman ir Whalen (2000) konceptualizuoja atsparumą, kaip asmeninių bruožų ir sisteminių komponentų sąveiką, kuri gali pasireikšti tam tikrų elgesiu. Tai gali

būti gebėjimas pasikeisti ar prisitaikyti prie sunkių gyvenimo įvykių, gebėjimas orientuotis į trauminio įvykio pasekmių mažinimą, „atsitraukiant“ nuo emocinių išgyvenimų ir gebėjimas išlikti stabiliu ir atspariu nepaisant traumuojančio įvykio grėsmės. Be to, savo atliktame tyrime Werner – Wilson ir jo kolegos (2000) nustatė, kad moterų patyrusių intymaus partnerio smurtą atsparumas pasireiškia kuomet jos priima sprendimą palikti smurtautoją ir netoleruoja smurtinių santykių. Tyrime taip pat rastos atsparumo sąsajos su asmeniniais bruožais ir socialine parama.

Tyrimai rodo, kad atsparumas yra dinamiškas procesas (Neill & Dias, 2001), kuris priklauso nuo įvairių genetinių, epigenetinių, raidos, psichosocialinių ir neurocheminių veiksnių (Wu et al., 2013). Iki šiol atliktuose tyrimuose konkretūs veiksniai paprastai yra palyginti silpni atsparumo prognozuotojai ir paaiškina palyginti nedidelę dalį atsparumo (Southwick et al., 2014). Šio psichologinio konstrukto sudėtingumą parodo ir tai, kad amenys, kuriems po traumos išsivysto potrauminio streso sutrikimas, gali būti tokie pat atsparūs, kaip ir tie, kuriems neišsivysto šis sutrikimas (Yehuda & Flory, 2007).

Nors psichologinis atsparumas, kaip ir potrauminis augimas apibūdinamas kaip salutogeninis konstruktas, tačiau kyla diskusijos dėl šių sąvokų tapatumo ir tarpusavio ryšių (Levine, Laufer, Stein, Hamama-Raz & Solomon, 2009). Vis tik, kai kurių tyrimų rezultatai, rodo, kad egzistuoja skirtingi ryšiai tarp potrauminio augimo ir psichologinio atsparumo, vienuose jie nėra reikšmingai koreliuojantys (Weber, Pavlacic, Gawlik, Schulenberg & Buchanan, 2019), kituose šie ryšiai neigiami (Levine et al., 2009). Šiuos skirtumus lemia, psichologinio atsparumo sąvokos apibrėžtumo problema, nes vieni tyrėjai teigia, kad tai yra dinamiškas procesas (Neill & Dias, 2001), o kiti apibūdina kaip stabilų asmenybės bruožą.

Savo tyrime Levine ir kt. (2009) gautus neigiamus ryšius tarp potrauminio augimo ir atsparumo daugeliu atžvilgiu interpretuoja remdamiesi Tedeschi ir Calhoun (1996, 2004) potrauminio augimo samprata bei Bonano ir jo kolegų atliktais tyrimais (2004, 2007) ir pažymi skirtumus tarp potrauminio augimo ir atsparumo. Atsparumas yra asmeninė savybė, apimanti žmogaus tvirtumą, optimizmą, savęs tobulinimą, gebėjimą išlaikyti pozityvų mąstymą bei vidinę darną, gebėjimą slopinti stiprias emocijas. Šios savybės padeda žmonėms išgyventi traumą nepatiriant didelių psichologinių sunkumų ir atstatant panašų psichologinį funkcionavimą kaip ir prieš traumą. Potrauminis augimas reiškia, teigiamus pokyčius ar geresnes pasekmes po traumos, ne tik psichologinio funkcionavimo atstatymą. Kitas esminis skirtumas, kad potrauminis augimas vyksta, kuomet įvykis asmeniui yra stipriai traumuojantis ir tai skatina jį apmastyti ir suvokti teigiamą ir/ar neigiamą įvykio prasmę. Priešingai nei atsparumas, nes žmogus pasižymintis šia savybe mažiau vertins ir analizuos traumos poveikį sau ir savo pasaulėžiūrai. Tam, kad žmogus augtų kaip asmenybė jam būtina apmąstyti trauminį įvykį, o atsparus žmogus mažiau

linkęs į prasmės suvokimą. Todėl, kaip teigia straipsnio autoriai, žmogaus psichologinis atsparumas gali neigiamai veikti potrauminį augimą. Tedeshi ir Calhoun (2004) tvirtina, kad potrauminis augimas skiriasi nuo atsparumo tuo, kad astparūs asmenys mažiau linkę į transformaciją, tuo tarpu potrauminis augimas daugiakomponentis modelis susijęs su pokyčiais ir transformaciją

Analizuojant tyrimus pastebima ir prieštaraujančių rezultatų, patvirtinančių, kad potrauminis augimas teigiamais ryšiais susijęs su psichologiniu atsparumu (Nishi, Matsuoka & Kim, 2010; Oginska-Bulik, 2015). Todėl, tai parodo šių dviejų konstruktų nevienareikšmiškumą ir skirtingus veikimo principus bei didina šių reiškinių tyrinėjimų aktualumą.

1.2.3. Socialinės paramos ir neparamos ypatumai ir sąsajos su potrauminiu augimu

Žmogus susidūręs su gyvenimo iššūkiais, sunkumais dažniausiai arba pats ieško palaikymo iš aplinkos, arba jo aplinkoje esantys subjektai (tam tikri asmenys ar įstaigos), matydami ir žinodami situaciją, pasiūlo ir inicijuoja reikiamą pagalbą, kitaip socialinę paramą (*angl. social support*). Taigi, socialinė parama, plačiąja prasme, gali būti suvokiama kaip tam tikras palaikymas ar pagalba gauta iš aplinkos.

Analizuojant socialinės paramos teorinius aspektus, galima teigti, kad tai sudėtingas, multidimensinis konstruktas, apimantis įvairius paramos teikimo ir/ar gavimo mechanizmus bei iš jos gaunamą naudą Taigi, literatūroje galima rasti ne vieną konceptualią socialinės paramos struktūrą, kuriose vertinami skirtingi aspektai. Pavyzdžiui, Kaniasty ir Norris (2009) išskiria tokias paramos formas kaip: socialinės interakcijos (*angl. social embeddedness*) (tarpusavio santykiai ir jų dažnumas), gaunama parama (*angl. received support*) (realiai gaunama pagalba) ir suvokiama parama (*angl. perceived support*) (pagalba, kurios tikimasi gauti, kuomet jos prireiks). Stewart ir kt. (2014) teigia, kad esminis skirtumas tarp realios ir subjektyviai suvokiamos paramos yra tai, kad reali parama yra pastebima kitiems, ją galima fiksuoti, o subjektyviai suvokta parama priklauso nuo asmens suvokimo galimybių ir adekvatumo.

Boch ir Bergen (2006), kurie atliko tyrimus smurtą artimoje patiriančių moterų imtyje, teigimu, parama gali būti formali ir neformali, taip pat ji gali būti palaikanti (egalitarinė) ir nepalaikanti (patriarchalinė). Formalų paramos tinklą apima psichinės ir fizinės sveikatos priežiūros specialistai, dvasininkai, bendruomenės grupės, teisėsaugos institucijos ir pan. Neformalius ryšius sudaro šeima ir draugai, kurie gali pasiūlyti fizinę, emocinę ir informacinę pagalbą. Fizinė paramą gali būti, kai

palaikantis asmuo pasiūlo saugią gyvenamą vietą, paskolina pinigų, padeda namų ruošoje bei prižiūrėti vaikus, padeda susisiekti su teisėsauga ir pan. Emocinė parama yra suvokiama, kuomet smurtą patyrusi moteris, sulaukia, padrąsinimo priimant sprendimus ir palaiko, net kai ji nusprendžia likti smurtiniame santykyje. Informacinė parama, suvokiama kaip patarimų davimas, informacijos dalijimasis apie smurtaujantį parnerį, nukreipia ieškant pagalbos. Tyrėjai praneša ir apie neparamą, kuri tampa nepalankiu veiksniu siekiant apsisaugoti nuo smurto. Tai dažniausiai yra patriarchalinio suvokimo asmenys, kurie pritaria vyro dominavimui. Neparama taip pat gali būti fizinė, emocinę ir informacinė. Fizinė neparamos pavyzdys gali būti, kai asmuo pasiūlo materialinę pagalbą, tačiau prašo, ko nors mainais, nebenori susitikti ir pan. Emocinė neparama, tai smurto ignoravimas, nenoras apie tai žinoti, aukos palikimas problemas spęsti vienai, smurtautojo elgesio pateisinimas ir pan. Informacinė neparama, gali būti, kai patariama patenkinti partnerio norus, duodami demotyvuojantys patarimai, prieštaraujama moters nuomonei dėl smurto ir pan. Boch ir Bergen (2006) atliktame tyrime, kuriame dalyvavo smurtą patyrusios moterys, teigia, kad parama yra reikšmingas veiksnys mažinantis smurto lygį ir padedantis moterims nutraukti ilgalaikę partnerio prievartą. Paramą teikiantys asmenys prisideda prie formalių ir neformalių ryšio palaikymi, kas mažina moterų izoliaciją. Neparama trukdo naudotis pagalbą ir palaiko smurtinių santykių buvimą. Nepalaikanti aplinka neapsaugo moters nuo prievartos. Dažniausiai, tai patriarchalinio požiūrio šalininkai, linkę palaikyti vyro dominavimą ir valdžią. Tokie asmenys linkę puoselėti tradicinius lyčių vaidmenis ir vertybes, nekreipdami dėmesio bei ignoruodami smurtinį elgesį šeimoje, kuris ir toliau nevaldomas tęsiasi.

Ankstesni tyrimai įvarioms populiacijoms, nustatė, kad socialinė parama susijusi su psichine gerove (Fisher, 2012; Ozer, Best, Lipsey, & Weiss, 2003). Be to, socialinė parama gali būti kaip apsaugins psichologinio atsparumo veiksnys (Lee, 2019). Teigiami socialiniai santykiai gali būti siejami su silpnesniais depresijos simptomais, o nepalaikantys santykiai - su stipresniu depresijos išreikštumu (Nurius et al., 2003).

Taip pat, tyrimais pagrįsta, kad socialinė parama yra svarbus veiksnys, slopinantis psichinės sveikatos pasekmes esant traumuojančiam įvykiui. Pastebėtas potrauminio streso sutrikimo ir depresijos simptomų sušvelnėjimas po stichinės nelaimės, kuomet asmeniui teikiama socialinei paramai (McGuire ir kt., 2018). Kelių studijų rezultatai atskleidė, kad socialinė parama gali slopinti ne tik potrauminio streso sutrikimo simptomus, bet ir savižudybės riziką (Guo, Liu, Kong, Solomon ir Fu, 2018; Wang, Ren, Wang, Xu, Wang, 2019; Panagioti, Gooding, Taylor, Tarrier, 2014). Priešingai nei neparama ar neigiama reakciją į nukentėjusį asmenį, gali neigiamai paveikti tolimesnį funkcionavimą po traumos (Ullman, Filipas, Townsend, Starzynski, 2006) ir gali sietis su mažiau išreikštu potrauminiu augimu (Ullman,

2014). Neigiamos socialinės reakcijos susijusios su sustipėsjusiu kaltės jausmu, depresija, nerimu ir potrauminiu stresu (Ullman, Townsend, Filipas, & Starzynski, 2007). Be to, Ullman ir Peter-Hagene (2016) tris metus trukusiame logitudiniame tyrime nustatė, kad neigiamos socialinės reakcijos prognozavo potrauminio streso sutrikimo simptomus, ir atvirkščiai, potrauminio streso simptomų sunkumas susijęs su neigiamomis socialinėmis reakcijomis.

Moterims patiriančioms prievartą gaunama socialinė parama gali sušvelninti psichinės sveikatos problemas, susijusias su prievarta ir prisidėti prie moters fizinės ir psichinės sveikatos stiprinimo (Boch & Bergen, 2006; Howell, Thurston, Schwartz, Jamison, ir Hasselle, 2017; Coker, Watkins, Smith, & Brandt, 2003), o paramos stoka yra susijusi su nėščių moterų patyrusių intymaus partnerio smurtą depresija (Stewart et al., 2014). Be to, kalbant apie kaiminystės įtaką, pastebėta, kad socialinė kontrolė, kuri apima neigiamą požiūrį į smurtą, susijusi su mažesniu intymaus partnerio smurto paplitimu (Showalter, Maguire-Jack, & Barnhart, 2017). Wright ir Benson (2011) teigimu, nepalaikanti kaimynų bendruomenė susijusi su intymaus partnerio smurtu.

Be to, socialinės paramos gavimas skatina potrauminį augimą išgyvenusiems po traumuojančio įvykio (Zeligman, Majuta, & Shannonhouse, 2020; Wu et al., 2016). Ulloa ir kolegos (2016) teigia, kad socialinė parama ir teigiama reakcija gali lemti potrauminio augimo atsiradimą. Rasta, kad seksualinės prievartos patirties papasakojimas paramą teikiančiam asmeniui ir psichologinės pagalbos teikimas reikšmingai numato potrauminį augimą (Hassija & Turchik, 2016). Frazier ir kolegos (2004) atliko tyrimą, kuriame dalyvavo seksualinę prievartą patyrusios moterys, ir nustatė, kad didesnė socialinė parama susijusi su daugiau teigiamų pokyčių. Tedeschi ir Calhoun (2004) teigimu, socialinė parama gali prisidėti prie potrauminio augimo, ir padėti atrasti naujų teigiamų perspektyvų, bei pozityviau suvokti save ir savo situaciją po traumuojančio įvykio.

Apibendrinant mokslinius tyrimus, galima teigti, kad socialinė parama svarbus veiksnys darantis įtaką intymaus partnerio smurto atsiradimui ir plitimui, be to socialinė parama gali prisidėti ir prie potrauminio moterų augimo. Moksliniuose tyrimuose socialinės paramos aspektas gan plačiai analizuojams, tačiau socialinės neparamos aspektas mažai tyrinėtas, dar mažiau duomenų apie neparamos įtaką ir veikimą intymaus partnerio smurtui, bei moterų, patyrusių intymaus partnerio smurtą, potrauminiam augimui. Taigi, reikalingi išsamūs tyrimai šia tema, siekiant išsiaiškinti, kaip šalia esantys ar pagalbą teikiantys asmenys gali prisidėti mažinant smurto paplitimą ir toleravimą šeimose.

1. 3. Intymaus partnerio smurtą patyrusiu moterų potrauminis augimas ir sąsajos su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir neparama

Lietuvoje ir užsienyje jau kelis dešimtmečius pastebimas susidomėjimas smurtu artimoje aplinkoje, įskaitant ir intymaus partnerio smurto akcentavimą. Priimami nauji ar koreguojami jau priimti įstatymai, kuriasi įvairios vyriausybinės ir nevyriausybinės organizacijos, teikiančios pagalbą ne tik smurtą patyrusioms moterims, bet ir smurtautojams, moterys buriasi į palaikymo grupes, vydomos įvairios prevencinės ir intervencinės progamos, populiarėja judėjimai sktinantys moteris nebetylėti – visa tai parodo, kad partnerio smurtas prieš moterį aktuali ir vis didesnio dėmesio sulaukianti problema.

Apžvelgiant tyrimus tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, galima teigti, kad dauguma jų orientuojasi į smurto prieš moteris paplitimą, priežastis, neigiamas pasekmes, tačiau pastebimas ir susidomėjimas teigiamais traumos aspektais, įskaitant ir tokią traumuojančią patirtį kaip intymaus partnerio smurtas. Daugėja tyrimų susijusių su moterų potrauminiu augimu ir jį skatinančiais veiksniais, tokiais kaip psichologinis atsparumas ar socialinė parama, bei nagrinėjamos jų tarpusavio sąsajos (pvz. Bakaitytė, 2019; Brosi, Rolling, & Kitch, 2020). Vis tik pastebimas, šių reiškinių bendro tyrinėjimo ir veikimo trūkumas, o socialinės neparamos aspektas ir sąsajos su minėtais reiškiniais beveik nenagrinėtas. Šių tyrimų plėtra ir gautų rezultatų išvados padėtų rengiant prevencines ir intervencines programas smurto paveiktoms šeimoms bei organizuojant pagalbą moterims, patyrusioms intymaus partnerio smurtą. Be to, gauti rezultatai galėtų padėti šviečiant visuomenę smurto artimoje aplinkoje tema ir įtraukiant ją stiprinant moterų potrauminį augimą.

1.4. Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai

Tyrimo problema. Smurtas artimoje aplinkoje gali būti prilyginamas smurtui lyties pagrindu, nes dažniausiai smurtaujama prieš moteris (Michailovič, 2018). Be to, remiantis atliktomis apklausomis prieš moteris dažnai smurtauja intymus partneris (FRA, 2014; PSO, 2017). Moteris, patyrusi intymaus partnerio smurtą, susiduria su neigiamomis smurto pasekmėmis ir įgyja traumuojančią patirtį. Analizuojant mokslinę literatūrą pastebima, kad randasi vis daugiau tyrimų, kuriuose nagrinėjami ne tik traumuojančios patirties neigiami aspektai ir pasekmės, bet ir galimi teigiami pokyčiai, kitaip potrauminis augimas. Taip pat, pastebimas susidomėjimas ir gausėja tyrimų, kuriuose tyrinėjami veiksniai susiję su potrauminiu augimu, bei analizuojamos jų tarpusavio sąsajos, tačiau, apibendrinant

literatūros analizę, galima teigti, kad tokių psichologinių konstruktų kaip potrauminis augimas, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir neparama tarpusavio sąsajos nėra plačiai tyrinėtos, o ir esamos studijos rodo tam tikrus prieštaravimus. Kabant apie šių kintamųjų tyrimus moterų, nukentėjusių nuo intymaus partnerio smurto, imtyje randamos kelios studijos, kuriose analizuojamos atskiros jų kombinacijos. Tačiau yra tik pavieniai tyrėjų darbai nagrinėjantys potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos sąsajas, vienas iš jų atliktas ir Lietuvoje. Atsižvelgiant, į tyrimų trūkumą šioje srityje ir siekiant palyginti su ankstesnių tyrimų rezultatais, keliamas ir šio darbo tikslas bei uždaviniai.

Taigi mano, **baigiamojo darbo tikslas** – ištirti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos vaidmenį potrauminiam augimui.

Darbo uždaviniai:

1. Įvertinti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų smurto formų išreikštumą imtyje.
2. Išanalizuoti potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos sąsajas.
3. Įvertinti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos vaidmenį potrauminiam augimui.

Darbo objektas – intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir neparama.

Darbo hipotezės:

1. Labiau išreikštas potrauminis augimas siejasi su didesniu psichologiniu atsparumu, didesne socialine parama ir žemesne socialine neparama.

2. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminį augimą teigiamai prognozuoja psichologinis atsparumas ir socialinė parama, o neigiamai prognozuoja socialinė neparama.

2a. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo tarpasmeninių santykių sritį teigiamai prognozuoja psichologinis atsparumas ir socialinė parama, o neigiamai prognozuoja socialinė neparama.

2b. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo naujų galimybių sritį teigiamai prognozuoja psichologinis atsparumas ir socialinė parama, o neigiamai prognozuoja socialinė neparama.

2c. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo asmeninės stiprybės sritį teigiamai prognozuoja psichologinis atsparumas ir socialinė parama, o neigiamai prognozuoja socialinė neparama.

2d. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo dvasingumo pokyčių sritį teigiamai prognozuoja psichologinis atsparumas ir socialinė parama, o neigiamai prognozuoja socialinė neparama.

2e. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo gyvenimo vertinimo sritį teigiamai prognozuoja psichologinis atsparumas ir socialinė parama, o neigiamai prognozuoja socialinė neparama.

3. TYRIMO METODIKA

3. 1. Tyrimo dalyviai

Tyrimo imtis sudaryta tikslinės imties formavimo būdu, užmezgant kontaktus su moterų krizių centrais, šeimos ir vaiko gerovės centrais, socialinių paslaugų centrais ir pan. visoje Lietuvoje, prašant sudaryti galimybę apklausti nuo intymaus partnerio smurto nukentėjusias moteris. Anketas užpildė 217 moterų, kurioms teikiama pagalba šiuose centruose. Tyrimo dalyvių amžius svyruoja nuo 18 iki 73 metų (M=38,92, SD=10,29). Didmiestyje (>100,000 gyventojų) gyvena 23,5 proc. apklaustųjų, mieste (10,000 – 100,000 gyventojų) – 53,5 proc., miestelyje (2,000 – 10,000 gyventojų) – 8,8 proc., kaime (<2,000 gyventojų) – 12 proc., vienkiemyje – 1,4 proc.. Tikslinė imtis surinkta iš 12 Lietuvos rajonų, todėl tai didina imties reprezentatyvumą. 24,4 proc. moterų įgyjusios aukštąjį išsilavinimą (bakalauro ar magistro laipsnį), 12 proc. - aukštesnįjį (koleginį) išsilavinimą, 10,1 proc. - profesinį išsilavinimą, 28,1 proc. - vidurinį išsilavinimą, 22,6 proc. - pagrindinį išsilavinimą, 2,8 proc. - pradinį išsilavinimą. Daugiau tyrimo imties charakteristikų pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė. Demografinės tiriamųjų charakteristikos

Charakteristikos	M	SD	N (%)
Lytis			
Moteris			217 (100)
Amžius	38,92	10,29	
Išsilavinimas			
Pradinis			6 (2,8)
Pagrindinis			49 (22,6)
Vidurinis			61 (28,1)
Profesinis			22 (10,1)
Aukštasis neuniversitetinis (kolegija)			26 (12)
Auštasis universitetinis (bakalauro laipsnis)			31 (14,3)
Auštasis universitetinis (magistro laipsnis)			22 (10,1)
Darbinis statusas			
Dirbu			121 (55,8)
Mokausi/ studijuoju			9 (4,1)
Dirbu ir mokausi			13 (6)
Nei dirbu, nei mokausi/studijuoju			73 (33,6)
Asmeninės vidutinės pajamos			
Mažiau nei 300 €			76 (35)
350 – 650 €			89 (41)

650 – 1000 €	35 (16,6)
1000 – 1500 €	10 (4,6)
Daugiau nei 1500 €	4 (1,8)
Neatsakė	2 (0,9)
Pajamos vienam šeimos nariui	
Mažiau nei 300 €	142 (65,4)
350 – 650 €	51 (23,5)
650 – 1000 €	11 (5,1)
1000 – 1500 €	8 (3,7)
Daugiau nei 1500 €	2 (0,9)
Neatsakė	3 (1,4)
Gyvenamoji vieta	
Didmiestis	51 (23,5)
Miestas	116 (53,5)
Miestelis	19 (8,8)
Kaimas	26 (12)
Vienkiemis	3 (1,4)
Neatsakė	2 (0,9)
Gyvenamoji vietą, atsižvelgiant ar šiuo metu gyvena pagalbą teikiančioje įstaigoje ar ne	
Taip	36 (16,6)
Ne	179 (82,5)
Neatsakė	2 (0,9)
Santykių statusas	
Nesu įsitraukusi į intymius santykius	68 (31,3)
Turiu sutuoktinį/partnerį, bet negyvename kartu	44 (20,3)
Turiu sutuoktinį/partnerį ir gyvename kartu	95 (43,8)
Nuolatinio partnerio neturiu, tačiau palaikau epizodiškus intymius santykius su vienu ar keliais vyrais	6 (2,8)
Neatsakė	4 (1,8)
Santykis su sutuoktiniu/partneriu, kuris naudojo smurtinį elgesį	
Dabartinio partnerio	79 (36,4)
Partnerio su kuriuo skiriamasi	44 (20,3)
Vieno buvusio partnerio	77 (35,5)
Kelių buvusių partnerių	3 (1,4)
Dabartinio ir vieno buvusio	3 (1,4)
Dabartinio ir kelių buvusių	2 (0,9)
Neatsakė	9 (4,1)

3. 2. Duomenų rinkimo ir įvertinimo būdai

Tyrimo klausimynams versti į lietuvių kalbą ir naudoti juos Lietuvoje leidimą iš metodikų autorių gavo šio darbo vadovė prof. dr. Rita Žukauskienė, kuri davė sutikimą naudoti metodikas šiame darbe.

Tyrime naudotų klausimynų vertimus atliko psichologai, atliekantys tyrimus šioje tematikoje, kartu su profesionalia vertėja. Vertimo versijos buvo svarstomos ekspertų grupėje siekiant atrinkti labiausiai tyrimui tinkamas vertimo versijas. Pagal ekspertų vertinimą buvo sudarytos galutinės klausimynų versijos, naudotos šiame tyrime.

Tyrimo apklausoje pirmiausia buvo pateikiami demografiniai klausimai apie tyrimo dalyvių amžių, išsilavinimą (aukštasis, aukštesnysis, vidurinis, pagrindinis ir pan.), darbinį statusą (dirba, mokosi/studijuoja ar ne), asmenines vidutines pajamas, pajamas vienam šeimos nariui, vaikų, šiuo metu gyvenančių kartu, skaičių, gyvenamąją vietą atsižvelgiant į jos gyventojų skaičių (didmiestis, miestas, miestelis, kaimas ar vienkiemis), gyvenamąją vietą, atsižvelgiant ar šiuo metu gyvena pagalbą teikiančioje įstaigoje ar ne, santykių statusą (neturi intymaus partnerio, turi sutuoktinį/partnerį, bet negyvena kartu, turi sutuoktinį/partnerį ir gyvena kartu, nuolatinio partnerio neturi, tačiau palaiko epizodinius intymius santykius su vienu ar keliais partneriais) ir partnerio lytį. Atsakius į demografinius klausimus, toliau prašoma užpildyti kitus klausimynus:

1. Smurto formų ir dažnumo klausimynas sudarytas remiantis kompleksinės prievartos skale (*angl.* The Composite Abuse Scale; Ford-Gilboe et al., 2016) ir ekonominės prievartos skale (*angl.* The Scale of Economic Abuse; Adams, Sulivan, Bybee, & Greeson, 2008). Klausimynas vertina keturių smurto formų – psichologinio, fizinio, seksualinio, ekonomio – patyrimą ir dažnumą: respodentai kiekvieną teiginį vertina 8 balų Likerto skale nuo 0 (“*su manim taip nebuvo elgiamasi*”) iki 7 (“*tai vyko kasdien*”). 4 klausimyno teiginiai apibūdina psichologinio smurto pasireiškimą (pvz. “Įžeidinėjo, žemino (pvz., sakė, kad esu nepakankamai gera, bjauri, kvaila, niekam nereikalinga ar pan.)”; „Nuolat reiškė nepagrįstą pavydą“), 4 teiginiai – fizinio smurto pasireiškimą (pvz. “Mušė ranka ar kumščiu”; „Spyrė, kando, smaugė ar degino“), 3 teiginiai – seksualinio smurto pasireiškimą (pvz. “Intymiai lietė man to nenorint”; „Vertė (veiksmais) lytiškai santykiauti“), 5 teiginiai – ekonominio smurto pasireiškimą (pvz. “Reikalavo pasakyti kaip ir kur leidžiu savo pinigus”; „Ėmė pinigų iš mano rankinės, piniginės, banko sąskaitos be mano leidimo ar žinios“). Tyrimo dalyvių prašoma įvertinti dabartinio ar buvusio intymaus partnerio elgesį nurodant tokio elgesio dažnumą. Klausimyno vidinio suderinamumo analizė

parodė, kad klausimynas pasižymi pakankamu vidiniu suderinamumu Cronbach‘o alfa reikšmės svyruoja nuo 0,76 iki 0,92 (2 lentelė).

2 lentelė. Smurto formų subskalių vidinis suderinamumas

Smurto formos	Cronbach alpha
Psichologinis smurtas	0,76
Fizinis smurtas	0,89
Seksualinis smurtas	0,92
Ekonominis smurtas	0,85

2. Bosch socialinės paramos klausimynas (angl. Bosch support measure; Bosch ir Berger, 2006) sudarytas remiantis smurtą patyrusių moterų patirtimis ir skirtas matuoti gaunamai socialinei paramai ir ne paramai. Klausimyną sudaro 21 teiginys, iš kurių 11 skirti socialinei paramai (pvz. „Drąsino jus dalintis savo patirtimi ir jausmais su kitais“, „Drąsino Jus naudotis prieinamais ištekliais (kreiptis artimųjų ar profesionalios pagalbos)“) ir 10 – socialinei neparamai (pvz. „Patardami atkalbinėjo ir abejojo jūsų sprendimais“; „Manė, kad turėtumėte toleruoti partnerio smurtą (siekdama išsaugoti santuoką/partnerį/vaiko(-ų) tėvą)“) matuoti. Tyrimo dalyvių prašoma įvertinti, kaip dažnai sulaukė tokio elgesio, skalėje nuo 1 („Niekada“) iki 5 („Visada“). Socialinės paramos skalės vidinis suderinamumas Cronbacho $\alpha = 0,94$, socialinės neparamos skalės - Cronbacho $\alpha = 0,92$.

3. 14 teiginių atsparumo skalė (angl. The 14-Item Resilience Scale; Wagnild ir Young, 1993), matuojanti psichologinį atsparumą. Skalę sudaro 14 teiginių, nusakančių psichologinį atsparumą atitinkančias charakteristikas (pvz. „Dažniausiai gyvenimo įvykius priimu ramiai“, „Galiu susitvarkyti sunkiais momentais, nes esu patyrusi sunkumų ir anksčiau“). Tyrimo dalyvių prašoma įvertinti kiekvieną iš teiginių skalėje nuo 1 („Visiškai nesutinku“) iki 7 („Visiškai sutinku“). Atsparumo skalės vidinis suderinamumas Cronbach’o $\alpha = .92$.

4. Potrauminio augimo inventoriaus trumpoji versija (angl. A Short Form of The Posstraumatic Growth Inventory; Cann ir kt., 2010), skirta matuoti trauminius įvykius patyrusių žmonių pozityvius pokyčius. Klausimyną sudaro 10 teiginių, iš kurių po 2 įvertina 5 potrauminio augimo sritis: tarpasmeniniai santykiai (pvz. „Turiu didesnį artumo jausmą su kitais”), naujos galimybės (pvz. „Sukūriau naują savo gyvenimo kelią”), asmeninė stiprybė (pvz. „Geriau suvokiu galinti

įveikti sunkumus“), dvasiniai pokyčiai (pvz. „Geriau suprantu dvasinius dalykus”) ir gyvenimo pokyčiai (pvz. „Pakeičiau savo gyvenimo prioritetus”). Klausimyno teiginius tyrimo dalyvių prašoma įvertinti skalėje nuo 0 („Nepatyriau šio pokyčio kaip savo išgyvenimų rezultato“) iki 5 („Šis pokytis labai susijęs su mano patirtais išgyvenimais“). Potrauminio augimo ir jo subskalių vidinis suderinamumas pateiktas 3 lentelėje.

3 lentelė. Potrauminio augimo skalės ir jo subskalių vidinis suderinamumas

	Cronbach alpha
Potrauminis augimas	0,94
Tarpasmeniniai santykiai	0,80
Naujos galimybės	0,87
Asmeninė stiprybė	0,88
Dvasiniai pokyčiai	0,78
Gyvenimo vertinimas	0,89

3. 3. Tyrimo eiga

Šis tyrimas yra Mykolo Romerio universiteto vykdyto projekto “Moterų, patyrusių smurtą artimuose santykiuose, tapatumas ir potrauminis augimas: atsparumo, įveikos ir socialinės paramos vaidmuo” dalis. Šio darbo autorė prisidėjo prie duomenų rinkimo kontaktuodama su pagalbą moterims teikiančiais pagalbos centrais, bei apklausiant moteris sutikusiais dalyvauti tyrime. Tyrimo duomenys buvo renkami 2018 metų vasario – kovo mėnesiais. Tyrimui atlikti gautas Mykolo Romerio universiteto Psichologijos instituto Psichologinių tyrimų etikos komiteto leidimas.

Pirmiausia buvo ieškomos specializuotos pagalbą moterims teikiančios įstaigos visoje Lietuvoje, kurios sutiktų bendrauti, bendradarbiauti ir tarpininkauti atliekant tyrimo apklausą. Sutikusių prisidėti prie tyrimo įstaigų darbuotojai (daugeliu atveju psichologai ar socialiniai darbuotojai) informavo savo klientes apie tyrimo tikslą ir duomenų konfidencialumo užtikrinimą tyrimo metu. Respondentės savanoriškai sutikusios dalyvauti tyrime informuotos apie teisę bet kada nutraukti apklausą.

Moterys galėjo rinktis pildyti popierinį ar elektroninį klausimyno variantą.

Atsižvelgiant į tai, kad kai kurie tyrimo klausimai, primenantys apie skaudžius įvykius gali sukelti stiprias emocijas, klausimyno pildymo metu šalia respondentės buvo ir asmuo galintis suteikti emocinę

paramą ar/ir psichologinę pagalbą. Tyrimo dalyvėms klausimyno pildymo instrukcijos paaiškintos asmeniškai, esant poreikiui jos galėjo užduoti kylančius klausimus pildant klausimyną. Vidutiniška klausimyno pildymo trukmė – 30 min.

Baigus apklausą dalyvei pateikiami asmenų ar įstaigų kontaktai, galinčių suteikti skubią specializuotą psichologinę pagalbą.

Tyrime sutiko dalyvauti 217 moterų, sugadintų anketų nebuvo.

Užpildytos anketos surinktos ir saugojamos užtikrinant duomenų konfidencialumą.

Tyrimo duomenys buvo apdorojami taikant SPSS 24 for Windows (Statistical Package for Social Science) programinės įrangos duomenų paketą. Duomenys buvo koduojami, standartizuojamos reikšmės, skaičiuojami vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, dažniai, procentai, statistinis reikšmingumas. Pirmiausia buvo patikrinta, ar duomenys yra pasiskirstę pagal normalų skirstinį. Sprendžiant apie kintamojo skirstinio normalumą buvo naudojamas Shapiro – Wilk kriterijus. Remdamiesi Shapiro – Wilk kriterijų p reikšmėmis (žr. 1 lentelė) matome, kad kintamųjų duomenys nėra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį, todėl skalių palyginimai buvo skaičiuojami, naudojant neparametrinius kriterijus. Kintamųjų ryšiams tirti – Spearman (ranginiams ir pasiskirsčiusiems pagal nenormalųjį dėsnį kintamiesiems), Kronbacho alfa naudota skalių vidiniam patikimumui įvertinti bei tiesinė regresinė analizė ryšio tarp vieno priklausomo ir kelių nepriklausomų kintamųjų analizei. Statistinių hipotezių tikrinimui pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p<0,05$.

Koreliacijų stiprumo interpretacijai remiamasi nurodytomis koreliacijų (r) reikšmėmis (Williams & Monge, 2001):

Nuo 0,90 iki 0,99 – labai stipri teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija;

Nuo 0,70 iki 0,90 – stipri teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija;

Nuo 0,40 iki 0,70 – vidutinė teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija;

Nuo 0,20 iki 0,40 – silpna teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija;

Nuo 0,00 iki 0,20 – labai silpna koreliacija.

3. TYRIMO REZULTATAI

Siekiant išsiaiškinti, kurie statistiniai kriterijai tinkamiausi tikrinant hipotezes, pirmiausiai buvo patikrinta skalių/subskalių skirstinių normalumo sąlyga (4 lentelė). Sprendžiant apie kintamojo skirstinio normalumą buvo naudojamas Shapiro - Wilk kriterijus. Remdamiesi Shapiro – Wilk kriterijumi p reikšmėmis (4 lentelė) matome, kad darbe visi naudojamų skalių skirstiniai neatitinka normalių skirstinių reikalavimų ($p>0,05$), todėl tikrinant hipotezes su šiais kintamaisiais, buvo naudojami neparametriniai kriterijai.

4 lentelė. Skalių skirstinių duomenų normalumo patikrinimo Shapiro – Wilk testu, rezultatai

Skalės/subskalės	Statistika	df	p
Psichologinis smurtas	0,97	212	0,000
Fizinis smurtas	0,89	207	0,000
Seksualinis smurtas	0,77	214	0,000
Ekonominis smurtas	0,80	209	0,000
Potrauminis augimas	0,93	198	0,000
Tarpasmeniniai santykiai	0,92	207	0,000
Naujos galimybės	0,90	204	0,000
Asmeninė stiprybė	0,90	204	0,000
Dvasiniai pokyčiai	0,92	205	0,000
Gyvenimo vertinimas	0,87	205	0,000
Psichologinis atsparumas	0,97	207	0,000
Socialinė parama	0,95	198	0,000
Socialinė neparama	0,79	196	0,000

Norint geriau suprasti tirtos imties ypatumus, buvo atlikta smurto formų ir demografinių charakteristikų, tokių kaip amžius, išsilavinimas, vidutinės mėnesio pajamos ir auginamų vaikų skaičius, ryšių analizė (A priedo, A1 lentelė). Nenustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp amžiaus ir smurto formų. Analizuojant koreliacijas tarp smurto formų ir išsilavinimo, nustatyta, kad kuo labiau išsilavinusi moteris, tuo rečiau patiriamas psichologinis ($rho = -0,19$, $p < 0,01$), fizinis ($rho = -0,28$, $p < 0,01$) bei ekonominis smurtas ($rho = -0,15$, $p < 0,01$). Tos pačios smurto formos neigiamais statistiškai reikšmingais ryšiais susijusios su vidutinėmis gaunamomis mėnesio pajamomis (psichologinis smurtas $rho = -0,29$, $p < 0,01$; fizinis smurtas $rho = -0,32$, $p < 0,01$; ekonominis smurtas $rho = -0,24$, $p < 0,01$).

Vadinasi, kuo šeimos finansinė padėtis geresnė, tuo rečiau ji patirs psichologinį, fizinį ar ekonominį intymaus partnerio smurtą. Auginamų vaikų skaičius teigiamai koreliavo tik su fizinio smurto forma (rho = -0,22, p < 0,01). Nerasta reikšmingų ryšių tarp seksualinio smurto ir minėtų demografinių charateristikų. Taigi, kuo moteris labiau išsilavinusi arba kuo geresnė šeimos finansinė padėtis, tuo rečiau ji patiria psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, tačiau dažnesnę fizinę prievartą patiria daugiau vaikų auginančios moterys.

3.1. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų smurto formų išreikštumas imtyje

Siekiant atsakyti į pirmą tyrimo uždavinį buvo analizuojami duomenys gauti iš smurto formų klausimyno, kurio rezultatai leido nustatyti atskiros smurto formos paplitimą tirtoje imtyje (smurtinis elgesys įvyko bent vieną kartą) (5 lentelė) ir palyginti gautų subskalių balų vidurkius, kuriuose vertinamas patiriamos smurto formos dažnumas (6 lentelė).

5 lentelė. Smurto formų patyrimas

Smurto formos	N(%)
Psichologinis smurtas	208 (95,9)
Fizinis smurtas	168 (77,4)
Seksualinis smurtas	116 (53,5)
Ekonominis smurtas	148 (68,2)

Tyrimo rezultatai atskleidė (5 lentelė), kad bent vieną psichologinio intymaus partnerio smurto atvejį patyrė 95,5 proc. moterų, 77,4 proc. patyrė fizinį smurtą, 68,2 proc. patyrė ekonominį smurtą, ir 53,5 proc. moterų bent kartą gyvenime patyrė seksualinį intymaus partnerio smurtą.

Taikant neparametrinį Friedman‘o kriterijų, nustatyta, kad skirtingų smurto formų dažnumas (6 lentelė) skiriasi statistiškai reikšmingai ($p<0,01$, df=3, chi-kvadratas=257,98). Matyti, kad psichologinis smurtas imtyje patiriamas dažniausiai (M=3,90, SD=1,78, MD=4,25), antras pagal intensyvumą patiriamas fizinis smurtas (M=1,86, SD=1,82, MD=1,25), rečiausiai patiriamos seksualinio ir ekonominio smurto formos, kurių intensyvumas šioje imtyje yra panašus (seksualinis smurtas: M=1,63, SD=2,12, MD=0,50; ekonominis smurtas: M=1,63, SD=1,97, MD=0,60).

6 lentelė. Smurto formų išreikštumas imtyje

Smurto formos	N	M (SD)	MD	Min	Max
Psichologinis smurtas	201	3,90 (1,78)	4,25	0	7
Fizinis smurtas	201	1,86 (1,82)	1,25	0	7
Seksualinis smurtas	201	1,63 (2,12)	0,50	0	7
Ekonominis smurtas	201	1,63 (1,97)	0,60	0	7

Lyginant tyrime gautus duomenis (5, 6 lentelės), rasta, kad šioje imtyje daugiausia moterų (95,5%) yra patyrusios psichologinį intymaus partnerio smurtą (patyrė bent vieną ir/ar daugiau kartų), be to nustatyta, kad psichologinis smurtas intensyviausiai pagal dažnumą naudojama intymaus partnerio prievarta šioje imtyje. Nuo fizinio smurto yra nukentėjusios 77,4 proc. moterų, tačiau šią prievartą jos patiria rečiau, lyginant su psichologiniu smurtu. 68,2 proc. apklaustų moterų pripažįsta, kad yra nukentėjusios nuo ekonominio intymaus partnerio smurto, tačiau pastebima, kad ši smurto forma nėra dažna ir intensyvi lyginant su psichologiniu ir fiziniu smurto dažnumu. Šiek tiek daugiau nei pusė apklaustų moterų (53,5 proc.) yra patyrusios seksualinę intymaus partnerio prievartą, lyginat dažnumą su kitomis smurto formomis pastebima, kad gauti rezultatai panašūs į ekonominio smurto rezultatus.

3.3. Potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos sąsajos

Siekiant išsiaiškinti sąsajas tarp potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos atlikta koreliacinė analizė (Spearman‘o koreliacija). 7 lentelėje matyti, kad potrauminis augimas teigiamai susijęs su psichologiniu atsparumu (rho = 0,39, $p < 0,01$), socialine parama (rho = 0,31, $p < 0,01$) ir su visomis atskiromis potrauminio augimo subskalėmis (rho svyruoja nuo 0,83 iki 0,90, $p < 0,01$). Taigi, kuo didesnis moters psichologinis atsparumas, didesnė socialinė parama, tuo stipriau išreikštas ir potrauminis augimas. Taip pat rezultatai atskleidė, kad socialinė neparama neigiamai susijusi su socialine parama (rho = -0,29, $p < 0,01$) ir potrauminio augimo tarpasmeninių santykių subskale (rho = -0,19, $p < 0,01$), tačiau su bendra potrauminio augimo skale reikšmingo koreliacinio ryšio nenustayta. Visos potrauminio augimo subskalės tarpusavyje susijusios teigiamai. Taigi, kelta pirma hipotezė, pasitvirtino iš dalies, nes kaip ir manyta, labiau išreikštas potrauminis augimas siejasi su aukštesniais psichologinio atsparumo balais ir didesne socialine parama, tačiau socialinės neparamos sąsaja su bendra potrauminiu augimo skale nenustatyta, bet nustatyta statistiškai reikšminga neigiama koreliacija tarp socialinės neparamos ir potrauminio augimo tarpasmeninių santykių srities.

7 lentelė. Kintamųjų sąsajos ir aprašomoji statistika (M, SD)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Potrauminis augimas	-								
2. Tarpasmeniniai santykiai	0,84*	-							
3. Naujos galimybės	0,90*	0,72*	-						
4. Asmeninė stiprybė	0,89*	0,69	0,80*	-					
5. Dvasiniai pokyčiai	0,84*	0,68*	0,67*	0,65*	-				
6. Gyvenimo vertinimas	0,83*	0,59*	0,77*	0,73*	0,61*	-			
7. Psichologinis atsparumas	0,39*	0,30*	0,36*	0,40*	0,29*	0,24*	-		
8. Socialinė parama	0,31*	0,39*	0,24*	0,33*	0,24*	0,27*	0,08	-	
9. Socialinė neparama	-0,08	-0,19*	-0,07	-0,09	-0,02	0,02	-0,04	-0,29*	-
M	3,07	3,00	3,07	3,23	2,60	3,26	5,12	2,83	1,64
SD	1,32	1,51	1,55	1,49	1,60	1,48	1,03	1,08	0,76
Min	0	0	0	0	0	0	2	1	1
Max	5	5	5	5	5	5	7	5	5

Pastaba. *p<0,05

3.4. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų socialinės paramos/ ne paramos ir psichologinio atsparumo vaidmuo potrauminiam augimui

Koreliacinės analizės rezultatai atskleidė potrauminio augimo, bei jo atskirų dimensijų ryšį su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir neparama. Toliau tyrime buvo siekiama patikrinti hipotezę, kad minėti kintamieji ne tik yra susiję koreliaciniais ryšiais, bet gali prognozuoti potrauminį augimą (8 lentelė). Taip pat išanalizuota kaip psichologinis atsparumas, socialinė parama ir neparama prognozuoja

atskiras potrauminio augimo dimensijas (9, 10, 11, 12, 13 lentelės). Siekiant patikrinti, kaip potrauminį augimą ir atskiras jo srits prognozuoja psichologins atsparumas, socialinė parama ir neparama, buvo atlikta tiesinė regresinė analizė (8, 9, 10, 11, 12, 13 lentelės).

8 lentelė. Tiesinės regresijos modelio rezultatai prognozuojant potrauminį augimą

	Potrauminis augimas						
	B	95% CI B	SE B	β	R^2	95% CI R^2	F (3, 174)
Konstanta	-0,32	[-1,46; 0,81]	0,58	-	0,22*	[0,11; 0,33]	15,89*
Psichologinis atsparumas	0,44*	[0,26; 0,57]	0,09	0,33*			
Socialinė parama	0,37*	[0,33; 0,62]	0,09	0,30*			
Socialinė neparama	0,04	[0,00; 0,02]	0,13	0,02			

Pastaba. N=175. *p<0,01.

Pirmiausia tikrintas regresinio modelio tinkamumas. Matyti, kad regresijos modelis tinkamas tolesnei analizei (f (3, 174) = 15,89 , p <0,01; autokoreliacijos nepastebėtos (Durbin-Watson = 1,96); išskirtys neaptiktos (Cook'o reikšmės visais atvejais < 1); multikolinearumas irgi nepastebėtas (VIF reikšmės visais atvejais < 4) (Čekanavičius ir Murauskas, 2014).

Regresinės analizės rezultatai atskleidė, kad psichologinis atsparumas (β = 0,33, p < 0,01) ir socialinė parama (β = 0,30, p < 0,01) yra statistiškai reikšmingi potrauminio augimo prediktoriai, kurie paaiškina 22 proc. potrauminio augimo dispersijos (R^2 = 0,22). Taigi, kelta antra tyrimo hipotezė pasitvirtino iš dalies: rasta, kad intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminį augima gali prognozuoti psichologinis atsparumas ir socialinė parama, tuo tarpu socialinė neparama statistiškai reikšmingai neprognozuoja potrauminio augimo.

9 lentelė. Tiesinės regresijos modelio rezultatai prognozuojant potrauminio augimo tarpasmeninių santykių sritį

	Tarpasmeniniai santykiai						
	B	95% CI B	SE B	β	R^2	95% CI R^2	F (3, 182)
Konstanta	-0,26	[-1,53; 1,01]	0,64	-	0,25*	[0,14; 0,36]	19,60*
Psichologinis atsparumas	0,38*	[0,18; 0,58]	0,10	0,25*			
Socialinė parama	0,53*	[0,33; 0,73]	0,10	0,37*			
Socialinė neparama	-0,13	[-0,40; 0,14]	0,14	0,02			

Pastaba. N=183. *p<0,01.

Patikrintas regresinio modelio tinkamumas. Matyti, kad regresijos modelis tinkamas tolesnei analizei (f (3, 182) = 19,60 , p <0,01; autokoreliacijos nepastebėtos (Durbin-Watson = 1,81); išskirtys neaptiktos (Cook'o reikšmės visais atvejais < 1); multikolinearumas irgi nepastebėtas (VIF reikšmės visais atvejais < 4).

Nustatyta, kad psichologinis atsparumas (β = 0,25, p < 0,01) ir socialinė parama (β = 0,37, p < 0,01) yra statistiškai reikšmingi potrauminio augimo tarpasmeninių santykių srities prediktoriai. Kartu šie prediktoriai paaiškina 25 proc. potrauminio augimo tarpasmeninių santykių dispersijos (R^2 = 0,25). Tuo tarpu socialinė parama nėra statistiškai reikšmingas prediktorius prognozuojant potrauminio augimo tarpasmeninių santykių sritį. Taigi tyrimo hipotezė patvirtina iš dalies, nes intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali teigiamai prognozuoti potrauminio augimo tarpasmeninių santykių sritį, tačiau nerastos socialinės neparamos prognostinės sąsajos su potrauminio augimo tarpasmeninių santykių sritimi.

10 lentelė. Tiesinės regresijos modelio rezultatai prognozuojant potraumino augimo naujų galimybių sritį

	Naujos galimybės						
	B	95% CI B	SE B	β	R^2	95% CI R^2	F (3, 180)
Konstanta	-0,07	[-1,43; 1,30]	0,69	-	0,14*	[0,05; 0,23]	9,68*
Psichologinis atsparumas	0,45*	[0,24; 0,66]	0,11	0,29*			
Socialinė parama	0,29*	[0,08; 0,50]	0,11	0,20*			
Socialinė neparama	0,01	[-0,29; 0,30]	0,15	0,00			

Pastaba. N=181. *p<0,01.

Tikrintas regresinio modelio tinkamumas. Nustatyta, kad regresijos modelis tinkamas tolesnei analizei (f (3, 180) = 9,68 , p <0,01; autokoreliacijos nepastebėtos (Durbin-Watson = 1,90); išskirtys neaptiktos (Cook'o reikšmės visais atvejais < 1); multikolinearumas irgi nepastebėtas (VIF reikšmės visais atvejais < 4).

Analizuojant potrauminio augimo naujų galimybių srities prognostinius kintamuosius, nustatytas statistiškai reikšmingas psichologinio atsparumo (β = 0,29, p < 0,01) ir socialinės paramos (β = 0,20, p < 0,01) vaidmuo. Nustatyta, kad socialinė parama nėra statistiškai reikšmingas prediktorius prognozuojant potrauminio augimo naujų galimybių sritį. Vadinasi, didėjant psichologinam atsparumui ir didėjant socialinei paramai, tikėtina didės ir potrauminis augimas susijęs su naujų galimybių atradimu. Kartu minėti kintamieji paaiškina 14 proc. potrauminio augimo susijusio su naujomis galimybėmis

dispersijos ($R^2 = 0,14$). Taigi, hipotezė patvirtinta iš dalies: rasta, kad intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas ir socialinė parama teigiamai prognozuoja potrauminio augimo naujų galimybių sritį, tuo tarpu socialinė neparama nėra susijusi su minėta potrauminio augimo sritimi.

11 lentelė. Tiesinės regresijos modelio rezultatai prognozuojant potrauminio augimo asmeninės stiprybės sritį

	Asmeninė stiprybė						
	B	95% CI B	SE B	β	R^2	95% CI R^2	F (3, 180)
Konstanta	-0,38	[-1,66; 0,90]	0,65	-	0,20*	[0,10; 0,30]	14,90*
Psichologinis atsparumas	0,49*	[0,29; 0,69]	0,10	0,33*			
Socialinė parama	0,38*	[0,18; 0,58]	0,10	0,27*			
Socialinė neparama	0,02	[-0,26; 0,29]	0,01	0,01			

Pastaba. N=181. *p<0,01.

Patikrintas regresinio modelio tinkamumas. Matyti, kad regresijos modelis tinkamas tolesnei analizei (f (3, 180) = 14,90 , p <0,01; autokoreliacijos nepastebėtos (Durbin-Watson = 1,99); išskirtys neaptiktos (Cook'o reikšmės visais atvejais < 1); multikolinearumas irgi nepastebėtas (VIF reikšmės visais atvejais < 4).

Regresinė analizė atskleidė, kad psichologinis atsparumas (β = 0,33, p < 0,01) ir socialinė parama (β = 0,27, p < 0,01) statistiškai rekšmingai prognozuoja potrauminio augimo sritį susijusia su asmenine stiprybe ir paaiškina 20 proc. priklausomo kintamojo sklaidos (R^2 = 0,20). Socialinė parama nėra statistiškai reikšmingas prediktorius prognozuojant potrauminio augimo asmeninės stiprybės sritį. Hipotezė patvirtinta iš dalies: intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas ir socialinė parama teigiamai prognozuoja potrauminio augimo asmeninės stiprybės sritį, tačiau socialinės neparamos kintamasis nėra reikšmingas prognozuojant asmeninės stiprybės sritį.

12 lentelė. Tiesinės regresijos modelio rezultatai prognozuojant potrauminio augimo dvasinius pokyčius

	Dvasiniai pokyčiai						
	B	95% CI B	SE B	β	R^2	95% CI R^2	F (3, 180)
Konstanta	-0,39	[-1,82; 1,04]	0,73	-	0,11*	[0,03; 0,19]	7,52*
Psichologinis atsparumas	0,40*	[0,17; 0,62]	0,11	0,25*			
Socialinė parama	0,30**	[0,07; 0,52]	0,12	0,20**			
Socialinė neparama	0,05	[-0,26; 0,36]	0,16	0,03			

Pastaba. N=181. *p<0,01, **p<0,05.

Tikrintas regresinio modelio tinkamumas. Matyti, kad regresijos modelis tinkamas tolesnei analizei (f (3, 180) = 7,52 , p <0,01; autokoreliacijos nepastebėtos (Durbin-Watson = 1,93); išskirtys neaptiktos (Cook'o reikšmės visais atvejais < 1); multikolinearumas irgi nepastebėtas (VIF reikšmės visais atvejais < 4).

Analizuojant rezultatus rasta, kad psichologinis atsparumas (β = 0,25, p < 0,01) ir socialinė parama (β = 0,20, p < 0,05) statistiškai reikšmingai prognozuoja potrauminio augimo dvasinius pokyčius. Taigi didėjant psichologinio atsparumo įverčiams ir didėjant socialinės paramos įverčiams, tikėtina, didės ir dvasinio augimo pokyčių įverčiai. Šie du prediktoriai paaiškina 11 proc. priklausomo kintamojo dispersijos (R^2 = 0,11). Nustatyta, kad socialinė parama nėra statistiškai reikšmingas prediktorius prognozuojant potrauminio augimo dvasinių pokyčių sritį. Analizė parodė, kad pasitvirtinta tyrimo hipotezė dalis, kad intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas ir socalinės parama prognozuoja potrauminio augimo dvasinių pokyčių sritį, tačiau socialinė neparama statistiškai reikšmingai neprognozuoja dvasinių pokyčių augimo.

13 lentelė. Tiesinės regresijos modelio rezultatai prognozuojant potrauminio augimo gyvenimo įvertinimą

	Gyvenimo vertinimas						
	B	95% CI B	SE B	β	R^2	95% CI R^2	F (3, 180)
Konstanta	-0,03	[-1,37; 1,32]	0,68	-	0,16*	[0,06; 0,26]	10,98*
Psichologinis atsparumas	0,27**	[0,05; 0,48]	0,11	0,17**			
Socialinė parama	0,51*	[0,30; 0,72]	0,11	0,36*			
Socialinė neparama	0,28	[-0,02; 0,58]	0,15	0,14			

Pastaba. N=181. *p<0,01, **p<0,05.

Patikrintas regresinio modelio tinkamumas. Matyti, kad regresijos modelis tinkamas tolesnei analizei (f (3, 180) = 10,98 , p <0,01; autokoreliacijos nepastebėtos (Durbin-Watson = 1,91); išskirtys neaptiktos (Cook'o reikšmės visais atvejais < 1); multikolinearumas irgi nepastebėtas (VIF reikšmės visais atvejais < 4).

Analizuojant potrauminio augimo gyvenimo vertinimo dimensiją, nustatytas statistiškai reikšmingas psichologinio atsparumo (β = 0,17, p < 0,05) ir socialinės paramos (β = 0,36, p < 0,01) vaidmuo. Abu šie kintamieji paaiškina 16 proc. potrauminio augimo gyvenimo įvertinimo srities dispersijos (R^2 = 0,16). Socialinė neparama statistiškai reikšmingai neprognozuoja potrauminio augimo

gyvenimo vertinimo srtities. Taigi, gautuose rezultatuose matyti, kad patvirtinta dalis keltos hipotezė, nes intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas ir socialinė parama teigiamai prognozuoja potraumino augimo gyvenimo vertinimo sritį, tačiau socialinė parama nėra reikšmingas prediktorius minėtoje srityje.

Atlikus tiek bendrą potrauminio augimo skalės, tiek potrauminio augimo subskalių regresines analizes nustatyta, kad socialinė parama ir psichologinis atsparumas statistiškai reikšmingai prognozuoja potrauminį augimą ir visas 5 potrauminio augimo dimesijas, analizuojant jas atskirai. Be to, nustatyta, kad psichologinis atsparumas yra šiek tiek įtakingesnis potrauminio augimo ($\beta = 0{,}33$, $p < 0{,}01$) regresorius nei socialinė parama ($\beta = 0{,}30$, $p < 0{,}01$). Ši tendencija pastebima ir dar trijose potrauminio augimo dimensijose: naujos galimybės, asmeninė stiprybė ir dvasiniai pokyčiai. Analizė parodė, kad potrauminio augimo tarpasmeninių santykių ir gyvenimo pokyčių įtakingesnis prediktorius yra socialinė parama. Tuo tarpu, socialinė neparama statistiškai reikšmingai neprognozavo nei potrauminio augimo, nei atskirų jo dimensijų. Taigi, intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų labiau išreikštas potrauminis augimas susijęs su didesniu psichologiniu atsparumu ir didesne socialine parama. Ta pati tendencija nustatyta analizuojant ir atskiras potrauminio augimo dimensijas.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šio darbo tikslas yra ištirti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos vaidmenį potrauminiam augimui. Keltas pirmas uždavinys, kuriuo siekiama įvertinti smurto formų išreikštumą imtyje, taip pat, siekta išanalizuoti potrauminio augimo ir jo atskirų sričių, psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos sąsajas. Galiausiai, tirta ar minėti kintamieji gali prognozuoti moterų nukentėjusių nuo intymaus partnerio smurto potrauminį augimą ir jo atskiras sritis.

Smurto formų išreikštumas imtyje. Sprendžiant pirmą uždavinį, kuriuo siekiama įvertinti smurto formų išreikštumą imtyje, buvo analizuojamas smurto patyrimas į rezultatų lentelę įtraukiant tas moteris, kurios patyrė bent vieną psichologinio, fizinio, ekonominio ar seksualinio intymaus partnerio smurto atvejį. Taip pat, lyginami smurto formų subskalių vidurkiai, kuriuose atsispindi smurto dažnumo intensyvumas, kuris parodo, kaip dažnai buvo patiriama intymaus parnerio prievarta išskiriant skirtingus smurto formų elgesius.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tirtoje imtyje bent vieną psichologinio smurto apraišką patyrė 95,9 proc. apklaustųjų. Be to, šią smurto formą moterys pagal dažnumą patiria intesyviausiai. Gauti rezultatai neprieštarauja ankstesniems tyrimams, kuriuose psichologinio smurto forma įvardijama kaip dažniausiai pasitaikanti tarp moterų patyrusių intymaus partnerio prievartą, lyginant su kitomis smurto formomis (Kwaramba et al., 2018; Panuzio & DiLillo, 2010). Be to, nustatyta, kad psichologinis smurtas būdingas beveik visoms moterims, kurios patiria intymaus partnerio prievartą (Adams, Sullivan, Bybee, & Greeson, 2008; Bosch & Berger, 2006). Taigi, moterys vis labiau atpažįsta ir įvardija patiriančios psichologinį intymaus partnerio smurtą, kuris dėl latentiškumo itin retais atvejais atsispindi registruoto nusikalstamumo statistikoje.

Kalbant apie kitas smurto formas, nustatyta, kad tirtoje imtyje daugiau nei pusė apklaustų moterų yra patyrusios bent vieną fizinio, ekonominio ir/ar seksualinio smurto apraišką, tačiau šių smurto formų dažnumas retesnis lyginant su psichologiniu smurtu. Tirtoje imtyje rasta, kad šiek tiek daugiau nei 68 proc. apklaustųjų yra patyrusios bent vieną intymaus partnerio ekonominės prievartos epizodą, šis rodiklis žemesnis už Postmus ir jo kolegų (2006) skelbiamus duomenis, kuriose teigiama, kad moterų, patyrusių smurtą intymiuose santykiuose, imtyje, ekonominį smurtą patyrė 94 proc. apklaustųjų. Boch ir Bergen (2006) savo darbe skelbia, jog psichologinį smurtą yra patyrusios visos moterys, kuriuos turėjo smurtaujantį intymų partnerį, fizinį smurtą patyrė 94 proc., seksualinį – 92 proc. ir ekonominį - 89 proc. apklaustųjų. Adams ir kolegų (2008) pateikiami rodikliai, tokioje imtyje, panašūs su Boch ir Bergen

gautais rezultatais (2006). Jie nustatė, kad psichologinė prievarta egzistuoja visais atvejais, kuomet smurtauja imtymus partneris, fizinės prievartos rodikliai siekia 98 proc. imties, ekonominės – 99 proc. Šie rodikliai aukštesni, nei šiame darbe gautų rezultatų rodikliai, mažesnis atotrūkis tik patiriamos psichologinės prievartos rodiklių. Galima kelti prielaidą, kad šiame tyrime dalyvavusios moterys pakankamai gerai supranta, kada jos patyrė psichologinio smurto elgesį, tačiau tikėtina, kad fizinio, seksualinio bei ekonominio smurto formos nėra taip gerai atpažįstamos arba galimai priimamos kaip norma.

Siekiant geriau išsiaiškinti tirtos imties ypatumus, buvo atlikta smurto formų ir demografinių charakteristikų, tokių kaip amžius, išsilavinimas, vidutinės mėnesio pajamos ir auginamų vaikų skaičius, ryšių analizė (A priedo, A1 lentelė). Nenustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp amžiaus ir smurto formų. Analizuojant koreliacijas tarp smurto formų ir išsilavinimo, nustatyta, kad kuo labiau išsilavinusi moteris, tuo rečiau patiriamas psichologinis, fizinis bei ekonominis smurtas. Prasad ir Periyan (2019) analizavusios intymaus parnerio smurtą patyrusių moterų patirtis, teigia, kad išsilaviniamas vienas iš veiksnių susijusių su intymaus parnerio prievarta. Tos pačios smurto formos neigiamais statistiškai reikšmingais ryšiais susijusios su vidutinėmis gaunamomis mėnesio. Vadinasi, kuo šeimos finansinė padėtis geresnė, tuo rečiau ji patirs psichologinį, fizinį ar ekonominį intymaus partnerio smurtą. Auginamų vaikų skaičius teigiamai koreliavo tik su fizinio smurto forma. Tyrėjai aiškina, kad didėjant vaikų skaičiui šeimoje, didėja ir fiansinės išlaidos, todėl kyla įtampa, kuri neretai baigiasi panaudota smurto forma (Stonienė ir kt., 2013). Nerasta reikšmingų ryšių tarp seksualinio smurto ir minėtų demografinių charateristikų. Taigi, kuo moteris labiau išsilavinusi arba kuo geresnė šeimos finansinė padėtis, tuo rečiau ji patiria psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, tačiau dažnesnę fizinę prievartą patiria daugiau vaikų auginančios moterys.

Potrauminio augimo, psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos sąsajos. Buvo tikėtasi, kad intymaus parnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas ir jo atskiros sritys susijusios su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir neparama. Šiom sąsajom nustatyti atlikta koreliacinė analizė, kuri parodė, kad potrauminis augimas statistiškai reikšmingai koreliuoja su psichologiniu atsparumu ir socialine parama, tačiau socialinė neparama neigimai statistiškai reikšmingai koreliavo su socialine parama ir potrauminio augimo tarpasmeninių santykių subskale. Taigi, tai atitinka teorinius samprotavimus, kad kuo mažesnė socialinė neparama tuo gaunama didesnė parama, ir atvirkščiai. Be to, moteris, kuriai suteikiama mažesnė socialinė neparama jaučia stipriau išreikštą potrauminio augimo tarpusavio santykį. Stipriausiais koreliacinis ryšys rastas tarp psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo asmeninės stiprybės subskalės, taigi kuo psichologiškai atsparesnė

moteris, tuo bus stipresnis jos asmenybės stiprybės pajautimas po traumuojančios patirties susijusios su intymaus partnerio smurtu.

Kelta hipotezė, kad labiau išreikštas intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas siejasi su aukštesniais psichologinio atsparumo balais, didesne socialine parama ir mažesne socialine neparama, pasitvirtino iš dalies, nes gauti rezultatai parodė, kad stipriau išreikštas potrauminis augimas statistiškai reikšmingai teigiamai koreliuoja su psichologiniu atsparumu ir socialine parama, tačiau nerasta statistiškai reikšmingo ryšio tarp bendros potrauminio augimo skalės ir socialinės neparamos. Moterų, patyrusių intymaus partnerio smurtą, psichologinio atsparumo ir socialinės paramos vaidmuo potrauminiam augimui, atitinka Tedeschi ir Calhoun (1996; 2004) potrauminio augimo koncepsiją, kad psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali skatinti potrauminį augimą. Socialinė parama padeda augti po traumos ir atrasti naujų teigiamų perspektyvų, bei pozityviau suvokti save ir savo situaciją po traumuojančio įvykio. Be to, šeimos narių ir artimų draugų palaikymas svarbus išreiškiant neigiamas emocijas, kuriant artimesnius santykius bei persvarstant savo pokyčius (Tedeschi & Calhoun, 2004). Moteriai patiriančiai intymaus partnerio smurtą socialinė parama gali būti labai svarbi priimant sprendimą išeiti iš smurtinio santykio (Boch & Bergen, 2006). Taigi, šio tyrimo rezultatai patvirtina socialinės paramos ir potrauminio augimo sąsajas, kuo daugiau socialinės paramos gauna smurtą patyrusios moterys tuo, tikėtina, bus labiau išreikštas potrauminis augimas. Kitų autorių tyrimai, taip pat patvirtina šiame tyrime nustatytas teigiamas koreliacijas tarp socialinės paramos ir potrauminio augimo (Aliche, Ifeagwazi, Onyishi, & Mefoh, 2019; Arenliu, Shala-Kastrati, Berisha Avdiu & Landsman, 2019; Rogalla, 2020). Be to, tirtoje imtyje nustatyti teigiami ryšiai tarp psichologinio atsparumo ir potrauminio augimo patvirtina ankstesnių tyrimų, kitose populiacijose, gautus rezultatus (Nishi, Matsuoka & Kim, 2010; Oginska-Bulik, 2015). Psichologiškai atsparesnė moteris, susidūrusi su intymaus partnerio smurtu, tikėtina labiau teigimai vertins traumuojančią patirtį ir naudos adaptyvias įveikos strategijas, o socialinė parama suteikia moteriai palaikymą priimti tinkamus jai sprendimus, sukuria glaudesnius tarpusavio ryšius bei stiprina pasitikėjimą savo jėgomis, kas skatina ir potrauminį augimą.

Silpnas koreliacinis ryšys nustatytas tik tarp socialinės neparamos ir potrauminio augimo subskalės, susijusios su tarpasmeninių santykių pokyčiais. Vadinasi, kuo moteris patirs mažiau neparamos, tuo stipriau jos augimas po traumos pasireišks siekiant artimesnio, labiau palaikančio bendravimo bei glaudesnio emocinio santykio, priešingai, jei moteris patirianti smurtą nuo intymaus partnerio sulauks didesnės neparamos, jos pasitikėjimas kitais gali būti sutrikdytas ir tikėtina ji nesieks glaudesnio emocnio ryšio su kitais, tai reiškia mažesnį išreikštumą potrauminio augimo tarpasmeninų santykių srityje. Šie tyrimo rezultatai panašūs su Bakaitytės (2019) Lietuvoje atliktu tyrimu, kuriame taip pat analizuojamas

intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas, psichologinis atsparumas, socialinė parama ir neparama. Taigi tikėtina, kad moteriai, kuri yra psichologiškai atspari ar/ir su didesne socialine parama bus stipriau išreikštas potrauminis augimas, kuomet patiriama intymaus partnerio prievarta.

Kalbant apie kitas kintamųjų sąveikas, nustatyta, kad psichologinis atsparumas neturi reikšmingų sąsajų nei su socialine parama, nei neparama. Ta pati tendencija atsispindi ir anksčiau minėtame A. Bakaitytės (2019) darbe . Tačiau yra nustatytas teigiamas koreliacijas tarp teroro akto išgyvenusių aukų psichologinio atsparumo ir socialinės paramos (Aliche et al., 2019), be to, yra tyrimų, kuriuose socialinė parama traktuojama kaip atsparumo prognostinis kintamasis (Lee, 2019). Šie neatitikimai galimi dėl skirtingo traumos pobūdžio.

Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinio atsparumo, socialinės paramos ir neparamos vaidmuo potrauminiam augimui. Atlikus tyrimo tiesinės regresijos analizę nustatyta, kad psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali prognozuoti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminį augimą. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad kelta hipotezė, kurioje teigiama, kad intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinis atsparumas ir socialinė parama prognozuoja potrauminį augimą, šiame tyrime pasitvirtina. Be to, pasitvirtina ir kitos tyrimo hipotezės, kuriose atskiras potrauminio augimo sritis prognozuoja psichologinis atsparumas ir socialinė parama. Vadinasi, moterų, patyrusių intymaus partnerio smurtą, psichologinis atsparumas ir gaunama socialinė parama yra reikšmingi prediktoriai galintys numanyti potrauminį augimą, bei šio reiškinio atskirų sričių teigiamus pokyčius.

Atlikus regresinę analizę nustatyta, kad socialinė neparama neturi reikšmingo vaidmens potrauminiam augimui tirtoje imtyje. Galimai, patiriama socialinė neparama, nėra reikšmingas kintamasis, nes moterys patyrusios intymaus partnerio smurtą, daugeliu atveju susiduria su įvairiais sunkumais, tokiais kaip psichinės ir fizinės sveikatos sutrikdymas, pakartotinė viktimizacija (Mele, 2009) ir panašiai, todėl prie visų negandų komplekso prisidedanti socialinė neparama neturi reikšmės moterų potrauminiam augimui bei atskiroms jo sritims. Be to, dalis tyrime dalyvavusių moterų (38,7 proc., 1 lentelė) yra nenutraukusios santykių su smurtaujančiu partneriu, tačiau tikėtina, kad yra svarsčiusios šią galimybę ir galimai sulaukė neparamos iš aplinkos, todėl nuolatinis neparamos buvimas tampa įprastas reiškinys jų gyvenime ir neturi įtakos moterų potrauminiam augimui. Vadinasi, moterų, patyrusių smurtą intymiuose santykiuose, gebėjimas būti psichologiškai atsparia ir gautas palaikymas, bet ne neparama, iš aplinkos turi reikšmingos įtakos jos pozityviems pokyčiams po patirto traumuojančio įvykio.

Atskirų potrauminio augimo dimensijų prognostinių modelių rezultatai panašūs: visuose modeliuose potrauminio augimo dimesijas reikšmingai prognozuoja psichologinis atsparumas ir

socialinė parama, o socialinė neparama neturi reikšmingo vaidmens. Kalbant apie paaiškinamą potrauminio augimo dimesijų sklaidą, nustatyta, kad daugiausia psichologinis atsparumas ir socialinė parama paaiškina tarpasmeninių santykių sklaidos. Taigi, intymaus partnerio smurtą patyrusios moterys, pasižyminčios didesniu psichologiniu atsparumu ir gaunančios didesnę socialinę paramą tikėtina pajaus labiau išreikštą potrauminio augimą tarpusavio santykių srityje. Socialinė parama šiame modelyje yra šiek tiek reikšmingesnis prediktorius nei psichologinis atsparumas. Remiantis šiuo modeliu galima kelti prielaidą, kad moterų nukentėjusių nuo intymaus partnerio psichologinis atsparumas ir gauta socialinė parama, labiausiai prisideda prisideda prie teigiamų pokyčių susijusių su tarpasmeninių santykių gerėjimu, kuomet moteris tampa labiau palaikančios ir siekiančios būti artimesnės esamuose santykiuose, bei ieško stipresnio emocinio bendravimo užmezgant naujus ryšius (Lindstorm et al., 2013). Remiantis gautais rezultatais, moteriai, turėjusi traumuojančią patirtį intymiuose santykiuose, gali pasireikšti teigiami pokyčiai, susiję su pagerėjusiu bendravimu su kitais, naujų galimybių ieškojimu, didesniu asmeninės vertės pajautimu, naujai atrastu gyvenimo ieškojimu, bei dvasingumo gilinimu, kuomet ji yra psichologiškai atspari ir gauna socialine paramą. Psichologinis atsparumas ir socialinis palaikymas iš aplinkos suteikia moteriai vidinės stiprybės, ne tik nepalūžti po traumuojančios patirties, bet atrasti teigiamų pokyčių, kurie atspindį moters potrauminį augimą.

Tyrimo trūkumai ir privalumai. Kalbant apie trūkumus, galima teigti, kad keltas uždavinys apie smurto formų išreikštumą imtyje turėtų būti papildytas smurto formų tarpusavio sąveikomis, kad būtų galima išanalizuoti, kaip smurtas reiškiasi įvairiomis smurto formų kombinacijomis. Be to, analizuojant smurto formų išreikštumą, kilo klausimas, ar moterys, kurios teiginiuose pažymi, kad prieš jas naudojamas tam tikras smurtinis elgesys, suvokia, jog tai smurtas, t.y. ar jos pačios traktuoja tai kaip smurtą, ar tiesiog priima tai kaip normą, tiesiog vertindamos to elgesio dažnumą. Taip pat analizuojant kintamųjų sąsajas bei potrauminio augimą skatinančius veiksnius, reiktų įtraukti daugiau kintamųjų, nes šiame darbe analizuojami kintamieji, paaiškina tik 22 proc. potrauminio augimo sklaidos. Tad būsimuose tyrimuose reikėtų įvertinti daugiau potrauminio augimo veiksnių. Be to, šiame tyrime nustatytas socialinės paramos vaidmuo potrauminiam augimui, neatskleidžia, kokios paramos šaltinis gali būti didesnis prognozuotojas, t.y. neišskirtas paramos teikėjas (formalus, neformalus) ir paramos rūšis (fizinė, emocinė, informacinė), kas gali būti svarbu teikiant pagalbą šioms moterims.

Kaip privalumą, svarbu paminėti, kad tyrime sutiko dalyvauti didelis skaičius moterų iš įvairių Lietuvos miestų, kas didina imties reprezentatyvumą, be to tai pranoko pirminius tyrimo lūkesčius susijusius su tiriama imtimi. Atliktos analizės rezultatai papildo informaciją apie Lietuvoje smurtą patyrusių moterų potrauminį augimą ir jo sąsajas su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir

neparama, nes yra tik pavieniai panašūs tyrimai tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Gautos tyrimo išvados, gali reikšmingai prisidėti planuojant ir teikiant pagalbą moterims, nukentėjusioms nuo intymaus partnerio smurto bei šviečiant bendruomenę, apie socialinės paramos svarbą ir psichologinio atsparumo stiprinimą šiai moterų grupei.

5. IŠVADOS

1. Psichologinis smurtas yra labiausiai paplitęs ir intensyviausiai pagal dažnumą naudojama intymaus partnerio smurto forma prieš moteris.
2. Kuo psichologiškai atsparesnė intymaus partnerio smurtą patyrusi moteris, tuo stipriau išreikštas jos potrauminis augimas.
3. Didesnis socialinės paramos gavimas susijęs su labiau išreikštu intymaus partnerio smurtą patyrusios moters potrauminiu augimu.
4. Socialinė neparama nėra susijusi su moters, kuri patiria intymaus partnerio smurtą, potrauminiu augimu.
5. Psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali prognozuoti intymaus partnerio smurtą patyrusios moters potrauminį augimą.
6. Psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali prognozuoti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo naujų pokyčių sritį.
7. Psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali prognozuoti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo tarpasmeninių santykių sritį.
8. Psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali prognozuoti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo asmeninės stprybės sritį.
9. Psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali prognozuoti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo dvasingumo pokyčių sritį.
10. Psichologinis atsparumas ir socialinė parama gali prognozuoti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo gyvenimo vertinimo sritį.

REKOMENDACIJOS

1. Pastebėta, kad šioje imtyje fizinio, seksualinio bei ekonominio smurto patyrimo rodikliai žemesni, nei ankstesniuose tyrimuose panašiose imtyse. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad šio tyrimo dalyvės patiria sunkumų identifikuojant smurto formas, kas gali būti labai svarbus veiksnys ieškant pagalbos, bei siekiant padėti smurto aukoms. Dėl šios priežasties, specialistai teikiantys pagalbą bei visuomenė turėtų būti supažindinami su atskiromis smurto formomis. Be to, visuomenėje smurtas neturėtų būti priimamas kaip norma, priešingai, reikia stiprinti nuostatą, kad patiriant sunkumu svarbu kreiptis pagalbos ir paraginti aplinkinius taip daryti, todėl svarbu informuoti visuomenę apie pagalbos teikėjus bei galimą pagalbos naudą.
2. Kaip rodo tyrimo rezultatai, socialinės paramos vaidmuo teigiamai prisideda prie pozityvių augimo pokyčių, todėl psichologinės pagalbos specialistai turėtų padrąsinti moteris siekti šeimos ir draugų paramos. Palaikančių artimųjų įtraukimas gali būti svarbus ir vykstant teisiniams procesams, kuomet nukenčia intymaus partnerio smurtą patyrusi moteris, nes dalyvavimas šiose procedūrose gali sukelti antrinę viktimizaciją, o artimo žmogaus būvimas šalia gali sumažinti keliamą įtampą.

   Visuomenė taip pat tutėtų būti informuojama apie socialinės paramos svarbą esant smurtui šeimoje, nes dažnai moterys būdamos smurtiniuose santykiuose pačios atsiriboja nuo artimų kontaktų, nes jos gali jausti kaltę, gėda ir baimę būti nesuprastos. Visuomenės švietimas gali būti svarbus formuojant požiūrį į smurtą, keičiant nusistovėjusiais nuostatas, kad smurtas šeimoje vien tik šeimos reikalas.
3. Galiausiai, kaip tyrimas parodė, moters psichologinis atsparumas gali būti svarbus veiksnys potrauminiam augimui, net po tokios traumuojančios patirties kaip intymaus partnerio smurtas. Todėl pagalbą teikiantys specialistai turėtų padėti moterims stiprinti psichologinį atsparumą, ypač kai moteris dar yra smurtiniame santykyje, nes esant didesniam moters atsparumui, tikėtina ji priims sprendimą nutraukti prievarta grįstus santykius.

LITERATŪRA

Adams, A. E., & Beeble, M. L. (2019). Intimate partner violence and psychological well-being: Examining the effect of economic abuse on women's quality of life. Psychology of Violence, 9(5), 517–525. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/vio0000174

Ackerman, J., & Love, T. P. (2014). Ethnic Group Differences in Police Notification About Intimate Partner Violence. Violence against Women, 20(2), 162–185. doi: 10.1177/1077801214521327.

Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). Development of the Scale of Economic Abuse. *Violence Against Women*, *14*, 563–588. 10.1177/1077801208315529

Addington, L. A., & Perumean-Chaney, S. E. (2014). Fatal and Non-Fatal Intimate Partner Violence: What Separates the Men From the Women for Victimizations Reported to Police? *Homicide Studies*, 18(2), 196–220. doi: 10.1177/1088767912471341

Ahmadzad-Asl, M., Davoudi, F., Zarei, N., Mohammad-Sadeghi, H., Rasoulian, M. (2016). Domestic violence against women as a risk factor for depressive and anxiety disorders: findings from domestic violence household survey in Tehran, Iran. *Arch Womens Ment Health,* 19(5), 861-9. doi: 10.1007 / s00737-016-0626-4.

Aliche, J. C., Ifeagwazi, C. M., Onyishi, I. E., & Mefoh, P. C. (2019). Presence of Meaning in Life Mediates the Relations Between Social Support, Posttraumatic Growth, and Resilience in Young Adult Survivors of a Terror Attack. Journal of Loss & Trauma, 24(8), 736–749. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1080/15325024.2019.1624416

Anderson, K. M., Renner, L. M., & Danis, F. S. (2012). Recovery: Resilience and Growth in the Aftermath of Domestic Violence. Violence Against Women, 18(11), 1279–1299. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1177/1077801212470543

Anglin, D., & Mitchell, C. (2009). Intimate Partner Violence : A Health-Based Perspective. Oxford University Press.

Antai, D., Oke, A., Braithwaite, P., & Lopez, G. B. (2014). The effect of economic, physical, and psychological abuse on mental health: A population-based study of women in the Philippines. International Journal of Family Medicine, 2014, 1–11. 10.1155/2014/852317

Arenliu, A., Shala-Kastrati, F., Berisha Avdiu, V., & Landsman, M. (2019). Posttraumatic Growth Among Family Members With Missing Persons From War in Kosovo: Association With Social

Support and Community Involvement. Omega: Journal of Death & Dying, 80(1), 35–48. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1177/0030222817725679

Avdibegović, E., & Sinanović, O. 2006. Consequences of domestic violence on women's mental health in Bosnia and Herzegovina. *Croatian Medical Journal, 47*(5), 730-741.

Bakaitytė, A. (2019). Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminis augimas. *Socialinis darbas*, 17(2), 209-225. doi: 10.13165/SD-19-17-2-06.

Barocas, B., Emery, D., & Mills, L. (2016). Changing the Domestic Violence Narrative: Aligning Definitions and Standards. *Journal of Family Violence, 31*(8), 941–947. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1007/s10896-016-9885-0

Benjet, C., Bromet, E., Karam, E. G., Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Ruscio, A. M., . . .Koenen, K. C. (2016). The epidemiology of traumatic event exposure worldwide: Results from the World Mental Health Survey Consortium

Berns N.S. Framing the victim: Domestic violence, media, and social problems. New York: Routledge. 2017.

Bishop, C., & Bettinson, V. (2018). Evidencing domestic violence*, including behaviour that falls under the new offence of 'controlling or coercive behaviour.' *The International Journal of Evidence & Proof, 22*(1), 3–29. https://doi.org/10.1177/1365712717725535

Blix, I., Hansen, M.B., Birkeland, M.S., Nissen, A., Heir, T. (2013). Posttraumatic growth, posttraumatic stress and psychological adjustment in the aftermath of the 2011 Oslo bombing attack. *Health And Quality of Life Outcomes*, 11, 160. doi: 10.1186 / 1477-7525-11-160.

Bosch, K., & Bergen, M. B. (2006). The influence of supportive and nonsupportive persons in helping rural women in abusive partner relationships become free from abuse. *Journal of Family Violence, 21*(5), 311–320. https://doi.org/10.1007/s10896-006-9027-1

Boxall H., Rosevear L., Payne J. 2015. Domestic violence typologies: What value to practice? *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, 494, 1-9.

Boals, A., Bedford, L. A., & Callahan, J. L. (2019). Perceptions of Change after Trauma and Perceived Posttraumatic Growth: A Proespective Examination. *Behavioral Sciences (Basel, Switzerland)*, 9(1). https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.3390/bs9010010

Boals, A., & Schuler, K. L. (2018). Reducing reports of illusory posttraumatic growth: A revised version of the Stress-Related Growth Scale (SRGS-R). Psychological Trauma: Theory, Research, Practice And Policy, 10(2), 190–198. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/tra0000267

Boerner, M., Joseph, S. ir Murphy, D. (2020). Is the Association Between Posttraumatic Stress and Posttraumatic Growth Moderated by Defense Styles?. *Traumatology.* Išankstinė internetinė prieiga: http://dx.doi.org/10.1037/trm0000241

Boerner, M., Joseph, S., & Murphy, D. (2017b). A theory on reports of constructive (real) and illusory posttraumatic growth. *Journal of Humanistic Psychology*. Išankstinis internetinis leidinys. 10.1177/0022167817719597

Boyd, S., & Lindy, R. (2016). Violence against women and the B.C. Family Law Act: Early jurisprudence. *Canadian Family Law Quarterly, 35*(2), 101–138.

Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human **resilience**: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?*American Psychologist*, *59*, 20–28. 10.1037/0003-066X.59.1.20

Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., & Vlahov, D. (2006). Psychological resilience after disaster—New York City in the aftermath of the September 11th terrorist attack. Psychological Science, 17, 181–186.

Bourdon, M., Blanchin, M., Campone, M., Quéreux, G., Dravet, F., Sébille, V., & Bonnaud Antignac, A. (2019). A comparison of posttraumatic growth changes in breast cancer and melanoma. Health Psychology, 38(10), 878–887. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/hea0000766

Brosi, M., Rolling, E., Gaffney, C., & Kitch, B. (2020). Beyond Resilience: Glimpses into Women's Posttraumatic Growth after Experiencing Intimate Partner Violence. American Journal of Family Therapy, 48(1), 1–15. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1080/01926187.2019.1691084

Building your resilience (2020). *American Psychological Association.* Prieiga per internetą: https://www.apa.org/topics/resilience

Calhoun, L. G., Cann, A., Tedeschi, R. G., & McMillan, J. (2000). A correlational test of the relationship between posttraumatic growth, religion, and cognitive processing. Journal of Traumatic Stress, 13(3), 521-527. doi:10.1023/A:1007745627077

Casellas, G. A., Ochoa, C., & Ruini, C. (2017). Psychological and clinical correlates of posttraumatic growth in cancer: A systematic and critical review. Psycho-Oncology, 26(12), 2007–2018. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/pon.4426

Cheng, T.C., Lo, C.C. 2019. Physical Intimate Partner Violence: Factors Related to Women's Contact with Police. *Journal of Comparative Family Studies*, 50(3), 229-241. doi: 10.3138/jcfs.50.3.002

Cobb, A. R., Tedeschi, R. G., Calhoun, L. G., & Cann, A. (2006). Correlates of posttraumatic growth in survivors of intimate partner violence. Journal of Traumatic Stress, 19(6), 895–903. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/jts.20171

Coker, A. L., Watkins, K. W., Smith, P. H., & Brandt, H. M. (2003). Social support reduces the impact of partner violence on health: Application of structural equation models. Preventative Medicine, 37, 259–267. DOI:10.1016 / s0091-7435 (03) 00122-1

Čaplikienė L., Velička V. Smurto artimoje aplinkoje užkardymo praktika Lietuvoje ir Norvegijoje. Socialinis darbas: patirtis ir metodai, 2017, Nr. 19 (1), p. 51-65.

Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2014). *Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose*. Vilniaus unversiteto leidykla.

Davis, R. L. (2008). Domestic violence: Intervention, prevention, polices, and solution. New York, NY: CRC Press.

Dichter, M. E., Haywood, T. N., Butler, A. E., Bellamy, S. L., & Iverson, K. M. (2017). Intimate partner violence screening in the Veterans Health Administration: Demographic and military service characteristics. *American Journal of Preventive Medicine*, 52, 761–768. doi: 10.1016/j.amepre.2017.01.003

Dillon, G., Hussain, R., Loxton, D., & Rahman, S. (2013). Mental and physical health and intimate partner violence against women: A review of the literature. International Journal of Family Medicine. Advance online publication. doi: 10.1155/2013/313909

Drapeau, C. W., Lockman, J. D., Moore, M. M., & Cerel, J. (2019). Predictors of posttraumatic growth in adults bereaved by suicide. Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention, 40(3), 196–202. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1027/0227-5910/a000556

Dutton, M.A., S. Kaltman, L.A. Goodman, K. Weinfurt & N. Vankos. 2005. Patterns of intimate partner violence: correlates and outcomes. Violence and Victims 20, 483 – 497.

European Union agency for fundamental rights, 2014. Smurtas prieš moteris. ES masto apklausa. Apibendrinti rezultatai. Prieiga per internetą: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_lt.pdf.

Fergusson, D., Boden, J.M., & Horwood, L.J. (2013). Alcohol misuse and psychosocial outcomes in young adulthood: results from a longitudinal birth cohort studied to age 30. *Drug and alcohol dependence, 133 2*, 513-9 . doi: 10.1016 / j.drugalcdep.2013.07.015

Finley, L. (2013). Encyclopedia of Domestic Violence and Abuse. Santa Barbara, CA: Library of Congress.

Fisher, J., Cabral de Mello, M., Patel, V., Rahman, A., Tran, T., Holton, S., & Holmes, W. (2012). Prevalence and determinants of common perinatal mental disorders in women in low- and lower-middle-income countries: a systematic review. *Bulletin of the World Health Organization, 90*(2), 139–149G. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.2471/BLT.11.091850

Flasch, P., Boote, D., & Robinson, E. H. (2019). Considering and Navigating New Relationships During Recovery From Intimate Partner Violence. *Journal of Counseling & Development, 97*(2), 148–159. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/jcad.12246

Frazier, P., Conlon, A., & Glaser, T. (2001). Positive and negative life changes following sexual assault. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 69(6), 1048–1055. doi:10.1037/AJ022-006X.69.6.1048

Frazier, P., Tashiro, T., Berman, M., & Steger, M. F. (2004). Correlates of levels and patterns of positive life changes following sexual assault. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72(1), 19–30. doi:10.1037/0022-006x.72.1.19

Frazier, P., Tennen, H., Gavian, M., Park, C., Tomich, P., & Tashiro, T. (2009). Does self-reported posttraumatic growth reflect genuine positive change? Psychological Science, 20(7), 912–919. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1111/j.1467-9280.2009.02381.x

Gallagher, M. W., Long, L. J., Tsai, W., Stanton, A. L., & Lu, Q. (2018). The unexpected impact of expressive writing on posttraumatic stress and growth in Chinese American breast cancer survivors. Journal Of Clinical Psychology, 74(10), 1673–1686. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/jclp.22636

García, F. E., Cova, F., Rincón, P., Vázquez, C., & Páez, D. (2016). Coping, rumination and posttraumatic growth in people affected by an earthquake. Psicothema, 28(1), 59–65. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.7334/psicothema2015.100

Gilbar, O., Taft, C., & Dekel, R. (2020). Male intimate partner violence: Examining the roles of childhood trauma, PTSD symptoms, and dominance. *Journal of Family Psychology.* https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/fam0000669

Guo, J., Liu, C., Kong, D., Solomon, P., & Fu, M. (2018). The relationship between PTSD and suicidality among Wenchuan earthquake survivors: The role of PTG and social support. Journal of Affective Disorders, 235, 90-95. 10.1016/j.jad.2018.04.030

Hasselle, A. J., Howell, K. H., Bottomley, J., Sheddan, H. C., Capers, J. M., & Miller-Graff, L. E. (2020). Barriers to intervention engagement among women experiencing intimate partner violence

proximal to pregnancy. *Psychology of Violence, 10*(3), 290–299. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/vio0000253

Hassija, C. M., & Turchik, J. A. (2016). An examination of disclosure, mental health treatment use, and posttraumatic growth among college women who experienced 67 sexual victimization. Journal of Loss and Trauma, 21(2), 124–136. doi:10.1080/15325024.2015.1011976

Helgeson, V. S., Reynolds, K. A., & Tomich, P. L. (2006). A Meta-Analytic Review of Benefit Finding and Growth. Journal of Consulting & Clinical Psychology, 74(5), 797–816. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/0022-006X.74.5.797

Herrero J., Torres A., Rodríguez F.J. Intimate partner violence against women in the European Union: The influence of male partners' traditional gender roles and general violence. Psychology of Violence, Nr. 7(3), 2017, p. 385-394.

Hsieh, HF., & Shu, BC. 2019. Factors Associated With Depressive Symptoms in Female Victims of Intimate Partner Violence in Southern Taiwan. The Journal of Nursing Research, 27(4), e33. doi: 10.1097 / jnr.0000000000000303.

Horgan, O., Holcombe, C., & Salmon, P. (2011). Experiencing positive change after a diagnosis of breast cancer: a grounded theory analysis. *Psycho-Oncology, 20*(10), 1116–1125. doi: 10.1002/pon.1825

Howell, K. H., Thurston, I. B., Schwartz, L. E., Jamison, L. E., & Hasselle, A. J. (2018). Protective factors associated with resilience in women exposed to intimate partner violence. Psychology of Violence, 8, 438-447. http://dx.doi.org/10.1037/vio0000147

Iman'ishimwe Mukamana, J., Machakanja, P., & Adjei, N. K. (2020). Trends in prevalence and correlates of intimate partner violence against women in Zimbabwe, 2005–2015. *BMC International Health & Human Rights*, 20(1), 1–11. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1186/s12914-019-0220-8

Yablon, Y. B. (2019). School Safety and School Connectedness as Resilience Factors for Students Facing Terror. School Psychology, 34(2), 129–137.

Yakubovich, A. R., Stöckl, H., Murray, J., Melendez-Torres, G. J., Steinert, J. I., Glavin, C. E. Y., & Humphreys, D. K. (2018). Risk and Protective Factors for Intimate Partner Violence Against Women: Systematic Review and Meta-analyses of Prospective-Longitudinal Studies. *American Journal of Public Health, 108*(7), e1–e11. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.2105/AJPH.2018.304428

Yehuda, R., & Flory, J. D. (2007). Differentiating biological correlates of risk, PTSD, and resilience following trauma exposure. Journal of Traumatic Stress, 20(4), 435–447.

Jayawickreme, E., & Blackie, L. E. R. (2014). Post-traumatic Growth as Positive Personality Change: Evidence, Controversies and Future Directions. European Journal of Personality, 28(4), 312–331. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/per.1963

Jia, X., Liu, X., Ying, L., & Lin, Ch. (2017). Longitudinal relationships between social support and posttraumatic growth among adolescent survivors of the Wenchuan earthquake. Frontiers in Psychology, 8, 1-7. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01275

Jin, Y., Xu, J., & Liu, D. (2014). The relationship between post traumatic stress disorder and post traumatic growth: gender differences in PTG and PTSD subgroups. Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology, 49(12), 1903–1910. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1007/s00127-014-0865-5

Joseph, S., Murphy, D., & Regel, S. (2012). Affective-cognitive processing model of posttraumatic growth. Clinical Psychology and Psychotherapy, 19(4), 316-325. doi:10.1002/cpp.1798

Katz, L. F., Gurtovenko, K., Maliken, A., Stettler, N., Kawamura, J., & Fladeboe, K. (2020). An emotion coaching parenting intervention for families exposed to intimate partner violence. *Developmental Psychology, 56*(3), 638–651. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/dev0000800

Kazlauskas, E., Šimėnaitė, I. and Gailienė, D. (2007). Subjektyvaus trauminio patyrimo ir potrauminio augimo bei potrauminio streso sutrikimo sąsajos. Psichologija, 35, 7-18. doi: 10.15388/Psichol.2007.0.2856

Kong, L., Fang, M., Ma, T., Li, G., Yang, F., Meng, Q., Li, Y., & Li, P. (2018). Positive affect mediates the relationships between resilience, social support and posttraumatic growth of women with infertility. Psychology, Health & Medicine, 23(6), 707–716. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1080/13548506.2018.1447679

Krosch, D. J., & Shakespeare-Finch, J. (2017). Grief, traumatic stress, and posttraumatic growth in women who have experienced pregnancy loss. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 9(4), 425–433. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/tra0000183

Kwaramba, T., Ye, J. J., Elahi, C., Lunyera, J., Oliveira, A. C., Sanches Calvo, P. R., de Andrade, L., Vissoci, J. R. N., & Staton, C. A. (2019). Lifetime prevalence of intimate partner violence against women in an urban Brazilian city: A cross-sectional survey. PLoS ONE, 14(11), 1–13. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1371/journal.pone.0224204

Lawrence, E., Yoon, J., Langer, A., & Ro, E. (2009). Is psychological aggression as detrimental as physical aggression? The independent effects of psychological aggression on depression and anxiety symptoms. Violence and Victims, 24, 20–35. 10.1891/0886-6708.24.1.20

Lee, J.-S. (2019). Perceived social support functions as a resilience in buffering the impact of trauma exposure on PTSD symptoms via intrusive rumination and entrapment in firefighters. PloS One, 14(8), e0220454. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1371/journal.pone.0220454

Levine, S. Z., Laufer, A., Stein, E., Hamama-Raz, Y., & Solomon, Z. (2009). Examining the relationship between resilience and posttraumatic growth. Journal Of Traumatic Stress, 22(4), 282–286. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/jts.20409

Levi-Belz, Y. (2015). Stress-related **growth** among suicide survivors: The role of interpersonal and cognitive factors. *Archives of Suicide Research*, *19*, 305–320. 10.1080/13811118.2014.957452

Levi-Belz, Y. (2016). To share or not to share? The contribution of self-disclosure to stress-related growth among suicide survivors. *Death Studies*, *40*, 405–413. doi: 10.1080/07481187.2016.1160164

Levi-Belz, Y. (2017). Relationship with the decreased as facilitator of posttraumatic growth among suicide-loss survivors. *Death Studies*, *41*, 376–384. 10.1080/07481187.2017.1285372

Lietuvos Respublikos Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Valstybės žinios, 2011, Nr. 72-3475. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 140 str. http://www.infolex.lt/ta/66150:str140

Lindstrom, C. M., Cann, A., Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (2013). The relationship of core belief challenge, rumination, disclosure, and sociocultural elements to posttraumatic growth. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 5(1), 50–55. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/a0022030

Linley P. A., & Joseph S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress*, 17(1), 11–21.

Lowe, S. R., James, P., Arcaya, M. C., Vale, M. D., Rhodes, J. E., Rich-Edwards, J., Roberts, A. L., & Koenen, K. C. (2020). Do levels of posttraumatic growth vary by type of traumatic event experienced? An analysis of the Nurses' Health Study II. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/tra0000554.supp (Supplemental)

Lowe, S. R., Manove, E. E., & Rhodes, J. E. (2013). Posttraumatic stress and posttraumatic growth among low-income mothers who survived Hurricane Katrina. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 81(5), 877–889. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/a0033252

Lukaschek, K., Kruse, J., Emeny, R. T., Lacruz, M. E., von Eisenhart Rothe, A., & Ladwig, K.-H. (2013). Lifetime traumatic experiences and their impact on PTSD: a general population study. *Social*

Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 48(4), 525–532. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1007/s00127-012-0585-7

Mangelsdorf, J., Eid, M., & Luhmann, M. (2019). Does growth require suffering? A systematic review and meta-analysis on genuine posttraumatic and postecstatic growth. *Psychological Bulletin*, 145(3), 302–338. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/bul0000173.supp (Supplemental)

Marco, M., Gracia, E., & López, Q. A. (2018). The university campus environment as a protective factor for intimate partner violence against women: An exploratory study. *Journal of Community Psychology, 46*(7), 903–916. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/jcop.21980

Mapplebeck, C., Joseph, S., & Sabin-Farrell, R. (2015). An interpretative phenomenological analysis of posttraumatic growth in people with psychosis. *Journal of Loss and Trauma*, 20, 34–45. doi: 10.1080/15325024.2013.821375

Mazor, Y., Gelkopf, M., Roe, D. (2020). Posttraumatic Growth in Psychosis: Challenges to the Assumtive World. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(1), 3-10. doi: 10.1037 / tra0000443.

McGuire, A. P., Gauthier, J. M., Anderson, L. M., Hollingsworth, D. W., Tracy, M., Galea, S. F. (2018). Social support moderates effects of natural disasters exposure on depression and posttraumatic stress disorder symptoms: Effects for displaced and nondisplaced residents. *Journal of Traumatic Stress*, 31, 223-233. 10.1002/jts.22270.

McMillen, J. C., & Fisher, R. H. (1998). The Perceived Benefit Scales: Measuring perceived positive life changes after negative events. *Social Work Research, 22*(3), 173–186. doi: 10.1093/swr/22.3.173

Mele, M. (2009). The Time Course of Repeat Intimate Partner Violence. Journal of Family Violence, 24(8), 619–624. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1007/s10896-009-9260-5

Michael, C., & Cooper, M. (2013). Post-traumatic growth following bereavement: A systematic review of the literature. Counselling Psychology Review, 28(4), 18–33.

Michailovič I. Smurtas prieš moteris kaip diskriminacijos dėl lyties forma ir lyčių stereotipų pasekmė // Informacijos mokslai, 2018, 80, p. 50–60. doi: 10.15388/Im.2017.80.11671.

Milaniak, I., & Widom, C. S. (2015). Does child abuse and neglect increase risk for perpetration of violence inside and outside the home?*Psychology of Violence*, *5*, 246–255. 10.1037/a0037956

Miller, O., Shakespeare-Finch, J., Bruenig, D., & Mehta, D. (2020). NR3C1 ir FKBP5 DNR metilinimas yra susijęs su potrauminio streso sutrikimu, potrauminiu augimu ir atsparumu. Psichologinė trauma: teorija, tyrimai, praktika ir politika . https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/tra0000574

Neill, J. T., & Dias, K. L. (2001). Adventure Education and Resilience: The Double-Edged Sword. Journal of Adventure Education and Outdoor Learning, 1(2), 35-42.

Nishi, D., Matsuoka, Y., & Kim, Y. (2010). Posttraumatic growth, posttraumatic stress disorder and resilience of motor vehicle accident survivors. BioPsychoSocial Medicine, 4, 7. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1186/1751-0759-4-7

Nurius, P. S., Macy, R. J., Bhuyan, R., Holt, V. L., Kernic, M. A., & Rivara, F. P. (2003). Contextualizing depression and physical functioning in battered women: Adding vulnerability and resources to analysis. *Journal of Interpersonal Violence*, *18*, 1411–1431. doi:10.1177/0886260503258033

Oficialios statistikos portalas. Informacinis pranešimas: Smurtas artimoje aplinkoje.(2020). Prieiga per internetą: https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai.

Ogińska-Bulik, N., & Kobylarczyk, M. (2015). Relation between resiliency and post-traumatic growth in a group of paramedics: The mediating role of coping strategies. International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health, 28(4), 707–719. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.13075/ijomeh.1896.00323

Ozer, E. J., Best, S. R., Lipsey, T. L., & Weiss, D. S. (2003). Predictors of posttraumatic stress disorder and symptoms in adults: A meta-analysis. Psychological Bulletin, 129, 52–73. DOI: 10.1037/0033-2909.129.1.52

Salom, C. L., Williams, G. M., Najman, J. M., & Alati, R. (2015). Substance use and mental health disorders are linked to different forms of intimate partner violence victimisation. *Drug and alcohol dependence*, *151*, 121–127. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2015.03.011

Schonbrun, Y.C., Orchowski, L.M., & Spillane, N. (2013). Intimate partner violence and use of alcohol and drug treatment services among a national sample. *Addictive Disorders and their Treatment, 12*(2), 58-66. doi: 10.1097 / ADT.0b013e31825791ff

Silverstein, M. W., Witte, T. K., Lee, D. J., Kramer, L. B., & Weathers, F. W. (2018). Dimensions of Growth? Examining the Distinctiveness of the Five Factors of the Posttraumatic Growth Inventory. Journal of Traumatic Stress, 31(3), 448–453. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1002/jts.22298

Schuettler, D., & Boals, A. (2011). The path to posttraumatic growth versus posttraumatic stress disorder: Contributions of event centrality and coping. Journal of Loss and Trauma, 16, 180–194. 10.1080/15325024.2010.519273

Shang, F., Kaniasty, K., Cowlishaw, S., Wade, D., Ma, H., ir Forbes, D. (2020, January 2). The Impact of Received Social Support on Posttraumatic Growth After Disaster: The Importance of Both

Support Quantity and Quality. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy. Išankstinis internetinis leidinys. http://dx.doi.org/10.1037/tra0000541

Smith, P. H., Homish, G. G., Leonard, K. E., & Cornelius, J. R. (2012). Intimate partner violence and specific substance use disorders: Findings from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. *Psychology of Addictive Behaviors*, *26*(2), 236–245. https://doi.org/10.1037/a0024855

Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., Panter-Brick, C., & Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: Interdisciplinary perspectives. European Journal of Psychotraumatology, 5, 25338. 10.3402/ejpt.v5.25338

Stermac, L., Cabral, C. M., & Clarke, A. K. (2014). Mediators of posttraumatic mental health in sexual assault survivors. Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 23(3), 73 301–317. doi:10.1080/10926771.2014.881948

Stewart, R. C., Umar, E., Tomenson, B., & Creed, F. (2014). Validation of the multi-dimensional scale of perceived social support (MSPSS) and the relationship between social support, intimate partner violence and antenatal depression in Malawi. BMC Psychiatry, 14(1), 226–247. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1186/1471-244X-14-180

Stonienė L., Aguonytė V., Narkauskaitė L. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų tipai. Visuomenės sveikata, Nr. 2(61), 2013, p. 56-62.

Straus M.A., Gelles R.J., Steinmetz S.K. Behind closed doors: Violence in the American family. New York: Routledge, 2017.

Su, Y.J., Chow, C.C., Yen, C.I., Chuang, S.S. (2020). Posttraumatic Growth Among Burn Survivors 2 Years After the 2015 Formosa Fun Coast Water Park Explosion in Taiwan. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 12(1), 11-12. doi: 10.1037 / tra0000458.

Su, Y.-J., & Chen, S.-H. (2015). Emerging posttraumatic growth: A prospective study with pre- and posttrauma psychological predictors. Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 7(2), 103–111. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/tra0000008

Panagioti, M., Gooding, P. A., Taylor, P. J., Tarrier, N. (2014). Perceived social support buffers the impact of PTSD symptoms on suicidal behavior: Implications into suicide resilience research. Compr Psychiatry, 55(1), 104-112. doi: 10.1016/j.comppsyc.2013.06.004.

Panuzio, J., & DiLillo, D. (2010). Physical, Psychological, and Sexual Intimate Partner Aggression Among Newlywed Couples: Longitudinal Prediction of Marital Satisfaction. Journal of Family Violence, 25(7), 689–699. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1007/s10896-010-9328-2

Park, C. L., Cohen, L. H., & Murch, R. L. (1996). Assessment and prediction of stressrelated growth. *Journal of Personality*, *64*(1), 71-105. doi: 10.1111 / j.1467-6494.1996.tb00815.x

Pasaulio sveikatos organizacija. (2012). Intimic partner violence. Prieiga per internetą: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf?sequence=1.

Pico-Alfonso, M. A., Garcia-Linares, M. I., Celda-Navarro, N., Blasco-Ros, C., Echeburúa, E., & Martinez, M. (2006). The impact of physical, psychological, and sexual intimate male partner violence on women's mental health: Depressive symptoms, posttraumatic stress disorder, state anxiety, and suicide. Journal of Women's Health, 15, 599–611. 10.1089/jwh.2006.15.599

Pietrzak, R. H., & Southwick, S. M. (2011). Psychological resilience in OEF-OIF Veterans: application of a novel classification approach and examination of demographic and psychosocial correlates. Journal of Affective Disorders, 133(3), 560–568. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1016/j.jad.2011.04.028

Pitts, K. M. (2014). Latina Immigrants, Interpersonal Violence, and the Decision to Report to Police. Journal of Interpersonal Violence, 29(9), 1661–1678. doi: 10.1177/0886260513511700.

Ponti, L., & Tani, F. (2019). Attachment Bonds as Risk Factors of Intimate Partner Violence. *Journal of Child & Family Studies*, *28*(5), 1425–1432. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1007/s10826-019-01361-4

Postmus, J. L., Plummer, S. B., McMahon, S., Murshid, N. S., & Kim, M. S. (2012). Understanding economic abuse in the lives of survivors. Journal of Interpersonal Violence, 27, 411–430. 10.1177/0886260511421669

Prasad, S., & Periyan, R. (2019). Factors Influencing Intimate Partner Violence. *Indian Journal of Community Health*, 31(1), 4–9.

Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. Journal of Clinical Psychology, 58, 307–321. 10.1002/jclp.10020

Rivas, E., Bonilla, E., & Vázquez, J. J. (2020). Consequences of the exposure to abuse in the family of origin among victims of intimate partner violence in Nicaragua. *American Journal of Orthopsychiatry*, *90*(1), 1–8. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/ort0000374

Romeo, A., Di Tella, M., Ghiggia, A., Tesio, V., Torta, R. ir Castelli, L. (2020). Posttraumatic growth in breast cancer survivors: Are depressive symptoms really negative predictors? Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 12(3), 244–250. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/tra0000508

Rogalla, K. B. (2020). Anticipatory Grief, Proactive Coping, Social Support, and Growth: Exploring Positive Experiences of Preparing for Loss. Omega: Journal of Death & Dying, 81(1), 107–129. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1177/0030222818761461

Rollero, C. (2020). The Social Dimensions of Intimate Partner Violence: A Qualitative Study with Male Perpetrators. *Sexuality & Culture*, *24*(3), 749–763. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1007/s12119-019-09661-z

Southwick, S. M., & Charney, D. S. (2012). Resilience : The Science of Mastering Life's Greatest Challenges. Cambridge University Press.

Taku, K., Cann, A., Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (2008). The factor structure of the Posttraumatic Growth Inventory: A comparison of five models using confirmatory factor analysis. Journal of Traumatic Stress, 21(2), 158-164.

Tanskanen, A., Hintikka, J., Honkalampi, K., Haatainen, K., Koivumaa-Honkanen, H., & Viinamäki, H. (2004). Impact of multiple traumatic experiences on the persistence of depressive symptoms - a population-based study. Nordic Journal of Psychiatry, 58(6), 459–464. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1080/08039480410011687

Tedeschi, R. G. (1999). Violence transformed: Posttraumatic growth in survivors and their societies. *Aggression and Violent Behavior*, *4*, 319–341. 10.1016/S1359-1789(98)00005-6

Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1995). Trauma & transformation: Growing in the aftermath of suffering. Sage Publications, Inc. https://doi.org/10.4135/9781483326931

Tedeschi, R.G., Calhoun, L.G. (2004). Posttraumatic Growth: Conceptual Foundations and Empirical Evidence. *Psychological Inquiry*, 15 (1), 1-18.

Tedeschi, R.G., Calhoun, L.G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of traumatic stress*, 9(3), 455–471.

Trillingsgaard, T. L., Fentz, H. N., Simonsen, M., & Heyman, R. E. (2019). The prevalence of intimate partner violence among couples signing up for universally offered parent preparation. *PLoS ONE*, *14*(10), 1–17. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1371/journal.pone.0223824

Tugade, M. M., & Fredrickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, *86*, 320–333. 10.1037/0022-3514.86.2.320

United Nations General Assembly, Declaration of the Elimination of Violence against Women (Vienna's declaration), 20 December 1993, A/RES/48/104.

Ullman, S. E. (2014). Correlates of posttraumatic growth in adult sexual assault victims. Traumatology, 20(3), 219–224. doi:10.1037/h0099402

Ullman, S. E., Filipas, H. H., Townsend, S. M., & Starzynski, L. L. (2006). The role of victimoffender relationship in women's sexual assault experiences. *Journal of Interpersonal Violence, 21*(6), 798-819.

Ullman, S. E., Townsend, S. M., Filipas, H. H., & Starzynski, L. L. (2007). Structural models of the relations of assault severity, social support, avoidance coping, self-blame, and PTSD symptoms among sexual assault survivors. *Psychology of Women Quarterly, 31*, 23-37.

Ullman, S. E., & Peter-Hagene, L. C. (2016). Longitudinal relationships of social reactions, PTSD, and revictimization in sexual assault survivors. Journal of Interpersonal 75 Violence, 31(6), 1074–1094. doi:10.1177/0886260514564069

Ulloa, E., Guzman, M. L., Salazar, M., & Cala, C. (2016). Posttraumatic growth and sexual violence: A literature review. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 25*, 286–304. 10.1080/10926771.2015.1079286

Urbonas D. (2011). Policijos pareigūnų teisė sulaikyti ir pristatyti asmenį į policijos įstaigą smurto privačioje erdvėje kontekste. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 5.

Vasiliauskaitė, Z. (2013) Šeimoje patirto smurto padariniai bio-psicho-socialinei asmens sveikatai. Mušamos moters sindromas. Prieiga internetu : http://www.vmotnam.lt/seimoje-patirto-smurtopadariniai-bio-psicho-socialinei-asmens-sveikatai-musamos-moters-sindromas/

Vasiliauskienė, L., Zablockytė, M., Kriugždaitė, R. (2007). Metodinės rekomendacijos skirtos krizių centrų, atsakančių į nemokamos pagalbos linjos skambučius, darbuotojų ir savanorių komandoms. Kaunas.

Waldron, E. M., Howard, K. R., & Reinecke, M. A. (2019). The long-term effect of trauma history on adolescent depression treatment. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 11(7), 751–759. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/tra0000457

Walker, A., Lyall, K., Silva, D., Craigie, G., Mayshak, R., Costa, B., Hyder, S., & Bentley, A. (2020). Male victims of female-perpetrated intimate partner violence, help-seeking, and reporting behaviors: A qualitative study. *Psychology of Men & Masculinities, 21*(2), 213–223. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/men0000222

Walker, L., E. (1979). *The Battered Women*. New York: Harper & Row.

Walker, L. E. (2017). *The Battered Woman Syndrome, Fourth Edition: Vol. Fourth Edition*. Springer Publishing Company.

Wang, L. (2016). Factors influencing attitude toward intimate partner violence. *Aggression & Violent Behavior*, 29, 72–78. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1016/j.avb.2016.06.005

Weber, M. C., Pavlacic, J. M., Gawlik, E. A., Schulenberg, S. E., & Buchanan, E. M. (2019). Modeling resilience, meaning in life, posttraumatic growth, and disaster preparedness with two samples of tornado survivors. *Traumatology*. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1037/trm0000210

Westphal, M., & Bonanno, G. A. (2007). Posttraumatic growth and resilience to trauma: Different sides of the same coin or different coins? *Applied Psychology*, 56, 417–427.

Werner-Wilson, R.J., Schindler Zimmerman, T., & Whalen, D. (2000). Resilient response to battering. Contemporary Family Therapy, 22, 161-188.

Williams, F., & Monge, P. (2001). *Reasoning With Statistics: How to Read Quantitative Research (5th Ed.)*. For worth, TX, Hardcourt College Publisher.

WHO. (2017). Intimate partner and sexual violence against women: Fact sheet. Prieiga per internet: http://www. who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/

WHO. 2005. C. Garcia-Moreno, H. Jansen, C. Watts, & M. Ellsberg WHO multi country study on women's health and domestic violence against women. Geneva: World Health Organisation.

Wright, E. M., & Benson, M. L. (2011). Clarifying the effects of neighborhood context on violence "behind closed doors". *Justice Quarterly, 28*(5), 775–798. doi:10.1080/07418825.2010.533687

Wool, L., Voth Schrag, R., Busch-Armendariz, N. (2018). Mental health and academic impacts of intimate partner violence among IHE-attending women. *Journal of American College Health*, 1-8. doi: 10.1080/07448481.2018.1546710.

Wozniak, J.D., Caudle, H.E., Harding, K., Vieselmeyer, J., Mezulis, A.H. (2020). The Effect of Trauma Proximity and Ruminative Response Styles on Posttraumatic Stress and Posttraumatic Growth Following a University Shooting. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 12*(3), 227-234. doi: 10.1037/tra0000505.

Wu, G., Feder, A., Cohen, H., Kim, J., J., Calderon, S., Charney, D., S., & Mathé, A., A. (2013). Understanding resilience. Front. Behav. Neurosci. 7:10. doi: 10.3389/fnbeh.2013.00010

Wu, Z., Xu, J., & Sui, Y. (2016). Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth coexistence and the risk factors in Wenchuan earthquake survivors. *Psychiatry Research, 237*, 49–54. https://doi-org.skaitykla.mruni.eu/10.1016/j.psychres.2016.01.041

Wusik, M. F., Smith, A. J., Jones, R. T., Hughes, M. (2015). Dynamics among posttraumatic stress symptoms, forgiveness for the perpetrator, and posttraumatic growth following collective trauma. *Journal of Community Psychology, 43*, 389–394. doi: 10.1002/jcop.21686

Vishnevsky, T., Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G., & Demakis, G. J. (2010). Gender Differences in Self-Reported Posttraumatic Growth: A Meta-Analysis. *Psychology of Women Quarterly*, *34*(1), 110–120

Zeligman, M., Majuta, A. R., Shannonhouse, L. R. (2020). Posttraumatic growth in prolonged drought survivors in Bostwana: The role of social support and religious coping. *Traumatology*. doi: 10.1037/trm0000237.

SANTRAUKA

Darbo tema. Intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų potrauminio augimo sąsajos su psichologiniu atsparumu, socialine parama ir neparama. *Tikslas* - ištirti intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų psichologinio atsparumo, socialinės paramos vaidmenį potrauminiam augimui. *Dalyviai.* Tyrime dalyvavo 217 moterų, patyrusių intymaus partnerio smurtą. Tiriamųjų amžius svyruoja nuo 18 iki 73 metų (M=38.92, SD=10.29). *Kintamųjų įvertinimo būdai. Smurto formų ir dažnumo klausimynas* (sumodeliuotas remiantis kompleksinės prievartos skale (Ford-Gilboe et al., 2016) ir ekonominės prievartos skale (Adams, Sulivan, Bybee, & Greeson, 2008)) vertina psichologinio, fizinio, seksualinio ir ekonominio smurto dažnumą. Klausimyną sudaro 16 teiginių identifikuojančių atskiras smurto formas. *Potrauminio augimo inventoriaus trumpoji verija* (PTGI-SF; Cann et al., 2010) matuoja teigiamus pokyčius po patirto traumuojančio įvykio. Inventorių sudaro 10 teiginių, kurie vertina 5 atskiras potrauminio augimo dimensijas. *14 teiginių atsparumo skalė* (Wagnild & Young, 1993) matuoja psichologinį atsparumą nusakančias charakteristikas. *Boch socialinės paramos klausimyno* (Bosch & Bergen, 2006; Bosch & Schumm, 2007) 21 teiginys vertina socialinę paramą (11 teiginių) ir neparamą (10 teiginių). *Tyrimo rezultatai.* Tiesinės regresijos analizė parodė, kad intymaus partnerio smurtą patyrusių moterų imtyje tokie kintamieji kaip psichologinis atsparumas, socialinė parama statistiškai reikšmingai prognozuoja potrauminį augimą, tuo tarpu socialinės neparamos vaidmuo neturi įtakos potrauminiam augimui tirtoje imtyje.

Raktiniai žodžiai: intymaus partnerio smurtas, potrauminis augimas, psichologinis atsparumas, socialinė parama, socialinė neparama.

SUMMARY

Theme of the work. Relationships of Psychological Resilience, Social Support and Nonsupport with Posttraumatic Growth of Female Survivors of Intimate Partner Violence. *The aim of study*. To explore the role of psychological resilience, social support and nonsupport for posttraumatic growth in a sample of female victims of intimate partner violence. *Participants.* 217 women victims of intimate partner violence participated in this study. *Measures. Type and Frequency of Violence Questionnare* (based on the Composite Abuse Scale (Ford-Gilboe et al., 2016) and the Scale of Economic Abuse (Adams, Sullivan, Bybee, & Greeson, 2008)) was used for measuring frequency of psychological, physical, economical and sexual violence. 16 items of questionnare were identificated different forms of violnece. *The short form of the Posttraumatic Growth Inventory* (PTGI-SF; Cann et al., 2010) used to indicate postive changes after trauma. Inventory has 10 items measuring five aspects of posttraumatic growth. *The 14-Item Resilience Scale* (Wagnild & Young, 1993) was used for measuring charaktertics of psychological resilience. *Bosch Support Measure* (Bosch & Bergen, 2006; Bosch & Schumm, 2007) 21 items was used to indicate social support (11 items) and social nonsupport (10 items). *Results of study*. Results of the linear regression analyses showed that variables of psychological resilience and social support were significant predictors of posttraumatic growth in a sample of female victims of intimate partner violence, in spite of that, the role of social nonsupport wasn‘t significant predictor of posttraumatic growth in a sample of this study.

Keywords: intimate partner violence, posttraumatic growth, psichological resilience, social support, social nonsupport.

PRIEDAI

A priedas. Tyrimo kintamųjų ir demografinių chrakteristikų (amžius, išsilavinimas, vidutinės mėnesio pajamos,vaikų skaičius) koreliacijos lentelė.

A1 lentelė. Tyrimo kintamųjų koreliacijos su amžiumi, išsilavinimu, vidutinėmis mėnesio pajamomis, auginamu vaikų skaičiumi

	Amžius	Išsilavinimas	Vidutinės mėnesio pajamos	Vaikų skaičius
Psichologinis smurtas	-.12	-.19**	-.29**	.08
Fizinis smurtas	-.06	-.28**	-.32**	.22**
Seksualinis smurtas	.07	.07	-.10	.15
Ekonominis smurtas	-.03	-.15*	-.24**	.15
Potrauminis augimas	.04	-.10	-.07	.08
Psichologinis atsparumas	.16*	.20**	.15*	.04
Socialinė parma	-.26**	-.15	-.20	-.08
Socialinė neparama	.09	.14	.04	.08

Pastabos. Spearman koreliacija rho. * p <.05; ** p < .01.

Forma patvirtinta
Mykolo Romerio universiteto
Senato 2016 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr.
1SN-44

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2020 - 04 - 25
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____Psichologijos instituto teisės psichologijos_____
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė)_____Rita Jučienė_____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto magistro baigiamasis darbas

„INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ POTRAUMINIO AUGIMO SĄSAJOS SU PSICHOLOGINIU ATSPARUMU, SOCIALINE PARAMA IR NEPARAMA“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už šiurkštų akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____Rita Jučienė___
(parašas) *(vardas, pavardė)*